

CRKVA U SVIJETU

ČASOPIS ZA VJERSKU KULTURU

GODINA IV

BROJ 3

SPLIT 1969

TRI IZDANJA NOVOGA ZAVJETA

U osam godina tiskana su tri izdanja Sv. Pisma Novoga Zavjeta na hrvatskom jeziku, i to:

1. SVETO PISMO — NOVI ZAVJET, Sarajevo, 1961,
2. SVETO PISMO — NOVI ZAVJET, Sarajevo, 1967,
3. BIBLIJA — STARI I NOVI ZAVJET, Zagreb, 1968.

U prvome izdanju stoji ispod naslova: »... s izvornoga grčkog teksta preveo i bilješkama popratio Dr. fra Ljudevit Rupčić, hercegovački franjevac.« Ta se bilješka nalazi i u drugome izdanju. U trećemu izdanju čitamo: »Prijevod: Novi Zavjet — Dr Ljudevit Rupčić.« Dr. Bonaventura Duda napisao je u zagrebačkome izdanju: opći uvod, uvode i napomene u Novi Zavjet.

U ovome osvrtu na ta izdanja prvo sarajevsko izdanje označeno je: R1; drugo sarajevsko izdanje označeno je: R2; zagrebačko izdanje označeno je: R3.

*

Na početku 1960. sadašnji provincijal hercegovačkih franjevaca, o. Rufin Silić, pisao je sada polkojnome Tugomiru Soldi, da me zamoli, da mu pošaljem svoj prijevod Novoga Zavjeta. (Ja se u to vrijeme nisam dopisivao ni s kim u Hrvatskoj).

Kada mi je o. Tugomir to priopćio, rekao sam mu, da javi o. Rufinu, da rado pristajem na njegovu želju, ali uz dva uvjeta: 1. da prijevod izda hercegovačka franjevačka provincija, 2. da se u prijevodu ništa ne mijenja bez prethodnoga sporazuma sa mnom. Mjesec i po dana poslije toga o. Tugomir mi je javio, da o. Rufin pristaje na moje uvjete.

Tada sam još jedamput pregledao prijevod i poslao ga na adresu, koju je o. Rufin naznačio u pismu o. Tugomiru.

Budući da su u ono vrijeme bile slabe i nesigurne veze s domovinom, nisam imao gotovo nikakva uvida u ono, što se događalo s prijevodom. Kada sam u travnju, ako se ne varam, 1961. dobio već razlomljen i paginiran slog Evandjelja, Djela i Pavlovih poslanica, ustanovio sam, da je prijevod mijenjan na nekim mjestima. Većina promjena bila

je po mome sudu na štetu prijevoda, posebno na štetu stila i jezika, a katkada je tangirala i točnost prijevoda. Uneseni su izrazi, koji mi se nisu sviđali, uvedeni termini, kojih nisam mogao usvojiti. Osim toga, neka su od promijenjenih mjesta krivo prevedena. Stavljen pred gotov čin, reagirao sam, kako je po mome shvaćanju i trebalo. Pregledao sam paginirani slog, povratio ga u Sarajevo s opaskama, gdje sam naznačio, što bi *trebalo promijeniti* u promjenama. Sve je bilo uzalud i kasno. Brzo poslije toga dobio sam iz Sarajeva: »SVETO PISMO — NOVI ZAVJET — s izvornoga grčkog teksta preveo i bilješkama popratio Dr. fra Ljudevit Rupčić, hercegovački franjevac.«

Kako je došlo do toga, da je o. Rupčić potpisao moj prijevod, o tome ne bih želio govoriti potanko ovom zgodom. Ističem, da mi je o. Rupčić pisao malo prije nego je objelodanjen prijevod i da mi je u pismu rekao, da mi ostavlja na volju, da ga potpišem sam ili da ga potpišemo obojica. Budući da nije udovoljeno ni jednomu od uvjeta, koje sam stavio, kada sam pristao da pošaljem prijevod, da se tiska, odbio sam ponudu o. Rupčića.

Nadbiskupski Ordinarijat Vrhbosanski nije htlo dati IMPRIMATUR — tako mi je rečeno s mjerodavne strane — dok na prijevodu ne bude naznačeno ime prevodioca. Zato je o. Rupčić, više nolens nego volens, potpisao sebe kao prevodioca. Ovo mi je rekao o. Rufin Šilić, kada sam ga u Chicagu, na početku 1962. pitao, kako je došlo do toga, da Rupčićevo ime stoji na mome prijevodu.

* * *

Prevođenju Novoga Zavjeta posvetio sam gotovo pune tri godine. Prevodio sam u Madridu godinu dana, a na otoku Majorci malo manje od dvije godine.

Novi Zavjet sam preveo na molbu o. Dominika Mandića, direktora Hrvatskog izdavačkog zavoda CROATIA u Chicagu. O. Mandić želio je izdati Sv. Pismo Novoga Zavjeta u izdanjima CROATIA. Kada je prijevod bio gotov, CROATIA je zapala u novčanu krizu.

Kada me je o. Rufin Šilić zamolio, da mu pošaljem prijevod, prijevod je bio potpun: tekst svih knjiga NZ-a, podnaslovi u tekstu, bilješke uz pojedina mjesta i predgovori svim knjigama; izuzevši predgovor Ivanovu Otkrivenju. Sve je ispisano pisačim strojem. Original sam poslao u domovinu, a kopije sam zadržao. U ovome osvrtnu G označuje moj prijevod, kojega original ima o. Rupčić.

* * *

Što se tiče mojih bilježaka, predgovora i podnaslova, sve je ušlo u R1, može se mirne duše reći, bez ikakve promjene. Promijenjeno je tek kojih petnaest opazaka, redovito kraćih, kada je to zahtijevala promjena prijevoda, koju je o. Rupčić smatrao potrebnom.

Što se tiče samog prijevoda, tu je o. Rupčić promijenio neke stvari.

1. Riječ *euangelion* ja sam prevodio *evanđelje*, a o. Rupčić *Vesela vijest*. Taj je termin zadržao R2. Ali R3 ga je napustio i upotrebljava

Radosna vijest, a na nekoliko mjesta ima *Evandjelje*. Naravno, o. Rupčić je promijenio sve riječi u prijevodu, kojih je oblik zavisio o riječi *evandjelje*. To sve smatram jednom promjenom, ali promjenom na gore.

Činjenica, da je R3 zabacio *Veselu vijest* za volju *Radosnoj vijesti*, dokazuje da i o. Rupčić sada misli, da termin *Vesela vijest* nije bio sretno izabran. A činjenica, da R3 mjestimično upotrebljava *Evandjelje*, upućuje, ne varam li se, na to, da će i *Radosna vijest* otići za *Veselom vijesti*, pa da će ostati samo *evandjelje*, koje Otkrivenje naziva »vječnim evandeljem«.

Neshvatljivo mi je, zašto je o. Rupčić »proskribirao« riječ *evandjelje*, pogotovu, kada se zna, da je ta riječ isto toliko hrvatska koliko kruh i vino. Ako bi nas netko pitao: »Što je Vesela vijest?« bilo bi dosta reći mu: »Pa to je evandjelje«, da mu sve bude jasno. Ako bi nas netko pitao — pretpostavimo, da ima i takvih —: »Što je evandjelje?«, pa mu odgovorili: »Pa to je Vesela vijest«, sumnjam, da bismo unijeli imalo svjetla u njegovu tamu.

Nadalje, držim, da riječ *evandjelje* ne bi trebalo pisati velikim početnim slovom — kako to stalno čini R3 — kada označuje Kristovu nauku. Ako riječ označuje pojedine knjige, jedno od četiriju Evandjelja, onda bi je trebalo pisati velikim početnim slovom. To sam dosljedno proveo u svome prijevodu, opaskama i predgovorima. Tako: iz svakog je Evandjelja očito, da je bit evandjelja Isusova osoba. Opaske u R3 nisu dosljedne u pisanju riječi *evandjelje*. Tako piše: Ivanovo Evandjelje (str. 303), a nekoliko redaka niže stoji Ivanovo evandjelje.

2. Hebrejski izraz *amen* nije moguće adekvatno prevesti. Zato ga novozavjetni pisci nisu prevodili, već jednostavno unijeli u grčki jezik. Zapadni prijevodi taj izraz različito prevode. Ja sam ga preveo sa: »jamčim vam«, kada je u grčkome: »*amen lego hymin*«; sa: »kažem vam i jamčim vam«, kada je u grčkome: »*amen, amen lego hymin*«. To je o. Rupčić promijenio u: »zaista, kažem vam«, odnosno u: »zaista, zaista, kažem vam«. I to smatram samo jednom promjenom; promjenom možda na bolje. Istina, »Anchor Bible«, koju izdaju najbolji stručnjaci (katolički, protestantski i židovski), još i danas prevodi spomenuti izraz: »I solemnly assure you« (Iv 5, 19). Navodim samo jedan od mnogih.

3. Riječ *skandalon* i njezine izvedenice ja sam prevodio riječju *sablazan*, osim na par mjesta, gdje mi se činilo, da je *spoticaj* više u duhu hrvatskoga jezika nego *sablazan*.

R1 je zabacio riječ *sablazan* i zamijenio je sa *spoticaj*, i to na svim mjestima.

Jednaka je sudbina zadesila i riječ *obitelj*, koju sam ja uvijek rabio. Samo sam, ako se dobro sjećam, upotrijebio *porodica* u Lk 2, 4: »Tada Josip, jer bijaše iz Davidove kuće i porodice, uziđe u Galileju iz Judeje...«

R1 prekrizio je svaki put *obitelj* pa stavio *porodica*. Ali R2 i R3 zabacuju *spoticaj*, osim na nekoliko mjesta, i vraćaju se *sablazni*. Isto tako R2 i R3 zabacuju riječ *porodica* i vraćaju se *obitelji*.

Ja sam nekoliko puta upotrijebio riječ *faliti* u smislu *nedostajati*. Moj je termin o. Rupčić uvijek prekrizio. Dobro je učinio.

Na nekim mjestima nije mi bilo jasno — a nije ni danas — da li treba reći *pravda* ili *pravednost*. Pogledao bih Šarića i Zagodu i usvojio njihov izraz. O. Rupčić je često prekrizio moju *pravdu* i stavio svoju *pravednost*. Držim, da je često bio sretne ruke, iako još sumnjam, da je uvijek bio u pravu. Tako Mt 5, 6. G — G označuje moj prijevod — prevodi: »Blago žednima i gladnima *pravde*, jer će se zasititi!« R1: »Blago žednima i gladnima one jedine *pravednosti*, jer će se zasititi!« Usp. Rim 10, 3.

4. Izuzme li se nekoliko praksom i uporabom »posvećenih« izraza, ja sam uvijek stavljaao pridjev i zamjenicu ispred imenice, na koju se odnose atributivno. Pisati drukčije znači okretati rijeku uz brdo. R1 redovito je slijedio moj način pisanja u ovoj stvari. Negdje se ipak udaljio od njega. Tako, u *Magnificat* R1 je zapostavio pridjeve, a u *Nunc dimittis* ostavio ih je ispred imenica, kako su stajali u G. R2 i R3 (posebno R3) dosta često zapostavljaju pridjeve i zamjenice imenicama, koje atributivno određuju. Na pr. Iv 9, 2. glasi u G: »I upitaju ga njegovi učenici«, a u R3: »I upitaše ga učenici njegovi.« Heb 13, 6. G: »Gospodin je moj pomoćnik; ne ću se bojati.« R2 i R3: »Gospodin je pomoćnik moj; neću se bojati.« Znači li to poboljšanje prijevoda? Ne mislim.

Nadalje: ja sam imenice ženskoga roda, koje u instrumentalu mogu imati nastavak *i* ili *u*, pisao uvijek sa *u*, ako su same; ako pred njima stoji pridjev, zamjenica ili koja druga riječ, usko povezana s njima, pisao sam ih s nastavkom *i*. Tu R2 i R3 nisu dosljedni. Usp. Heb 13, 12 i Rim 3, 7, Dj 24, 3. (Čitajući neke hrvatske suvremene knjige i listove, zapazio sam, da gotovo nitko ne vodi računa o ovoj nijansi. Možda ju je život pregazio).

U svome sam prijevodu gotovo stalno upotrebljavao prezentski oblik trenutnih glagola mjesto aorisnoga oblika. To sam učinio, jer sam želio prevoditi *živim* jezikom. Htjeli, ne htjeli, moramo priznati, da aorisni oblici trenutnih glagola sve više i više iščezavaju u svagdašnjem životu, a dobrim dijelom i u pisanoj riječi. To su, između drugih, zapazili Matoš i Tin Ujević. Nastojali su ih održati na životu, ali život se ne zaustavlja.

R1 je u tome slijedio moj prijevod; vrlo se rijetko od njega udaljio. R2 i R3 upotrebljavaju gotovo uvijek aorisne oblike trenutnih glagola.

U mom je prijevodu upotrijebljena takozvana gramatička interpunkcija. Pisao sam *ne ću* (rastavljeno). R1 je sačuvao gramatičku interpunkciju. Ali R2 i R3 imaju takozvanu logičku interpunkciju. Pišu *neću* (sastavljeno).

U prijevodu sam upotrijebio dijalog s crticama. Vrlo sam često zapostavljao glagole: *rekne*, *kaza*, *odvrati*, *odgovori* i slične. R1 i R2 su zadržali crtice i zapostavljanje navedenih glagola. R3 je izbacio crtice.

5. Glavne promjene, što ih je R1 unio u moj prijevod, vezane su uz dvostruku negaciju *u me*, uz epegezegetski genitiv i uz pogrešno poimanje značenja prezentskih oblika pojedinih glagola u grčkome jeziku.

Poslije ću o ovim stvarima opširnije govoriti. Sada velim, da su sve ove promjene, izuzmemo li par njih, uvjetovanih epegezegetskim genitivom, na štetu i jezika i točnosti prijevoda. Da bude jasno, što kanim reći ovom tvrdnjom, navodim po jedan primjer:

a. Krivo poimanje značenja glagolskih oblika: Mk 16, 6. Taj tekst glasi u G: »Ne strahujte!«, u R1: »Ne budite više zapanjene!« Grčki: *Me ekthambeiste* (imper. prezenta).

b. Dvostruka negacija u originalu: Iv 10, 5. Taj tekst u G glasi: »Za tuđinom ne idu, već bježe od njega, jer ne poznaju tuđega glasa.« U R1 glasi: »Za tuđinom *sigurno* ne idu, već bježe od njega, jer ne poznaju tuđega glasa.« Grčki: *Allotrio u me akoluthesusin*.

c. Epegezegetski genitiv: Ef 6, 10—17. Taj pasus glasi u G: »Uostalom, jačajte se u Gospodinu i njegovoj silnoj moći! Obucite u potpunosti borbenu opremu Božju, da se mognete oduprijeti đavolskim zamkama! Jer naša borba nije protiv krvi i mesa, nego protiv poglavarstva, protiv vlasti, protiv vrhovnika ovog mračnog svijeta, protiv zlih duhova, koji borave u zračnim visinama. Zato uzmite u potpunosti borbenu opremu Božju, da se mognete oduprijeti u zli dan, sve izdržati i ostati na bojištu! Budite spremni! Opašite svoje bokove istinom, obucite oklop pravde, obujte noge spremnošću za evanđelje mira! Držite uvijek rukom štit vjere: njime ćete moći ugasiti sve ognjene strijele đavla! Prihvatite i kacigu spasenja i mač Duha, koji je riječ Božja!«

Isti pasus glasi u R1:

»Uostalom, jačajte se u Gospodinu i njegovoj silnoj moći! Obucite se u potpunu borbenu opremu, koju daje Bog, da se mognete oduprijeti đavolskim zamkama! Jer naša borba nije protiv (*slabog*) čovjeka, nego protiv poglavarstva, protiv vlasti, protiv vrhovnika ovoga mračnoga svijeta, protiv zlih duhova, koji borave u zračnim visinama. Zato uzmite i *ponesite* potpunu opremu, koju daje Bog, da se mognete oduprijeti u zli dan, sve nadvladati i ostati na bojištu! *Dakle, stojte čvrsto!* Opašite svoje bokove istinom, obucite oklop *pravednosti*, obujte noge *onom* spremnošću, koju daje Vesela vijest mira. Držite uvijek rukom štit vjere; njime ćete moći ugasiti sve *goruće* strijele đavla! Prihvatite i *spasonosnu* kacigu i mač, koji pruža Duh, to jest riječ Božju!«*

U navedenome odlomku (Ef 6, 10—17) o. Rupčić nije vidio nijednog slučaja epegezegetskog genitiva, kada je izdavao R1. Poslije ih je pronašao mnogo, kako je očito iz R2:

»*Ubuduće* budite jaki u Gospodinu i njegovoj silnoj moći! Obucite se u *bojnu* opremu Božju da se mognete *suprotstaviti* đavolskim *napadima!* Jer naša borba nije protiv (*slabog*) čovjeka, nego protiv poglavarstva, protiv vlasti, protiv vrhovnika ovog mračnog svijeta: protiv zlih duhova, koji borave u nebeskim *prostorima*. Zato uzmite i *na se stavite* *bojnu* opremu Božju da se mognete oduprijeti u zli dan i, *kad sve nad-*

* Napominjem, da nijedan prijevod (R₁, R₂, R₃ i G) ništa ne potertava u tekstu. Sva su potertavanja moja. Ona čitatelju omogućuju, da brže uoči razlike i lakše »vagne« jezične karakteristike pojedinih prijevoda.

vladate, održati se! Dakle, stojte čvrsto! »Opašite svoje bokove istinom«, »Obucite oklop — pravednost«, obujte noge »spremnosću za *Veselu vijest — mir!*« U *svemu* uzmite *veliki štiti — vjeru*; njime ćete moći ugasiti sve goruće strijele Zloga! Prihvatite kacigu — *ono čim se spasava — i mač Duha*, to jest riječ Božju . . .!»

Usporede li se ovi citati, postaje očito, da se R2 dosta udaljio od G i još više od R1. Na nekoliko mjesta, koja su jezično i stilski vrlo karakteristična, R2 se vratio G; zabacio je slijedeće »ispravke« R1: »koju daje Bog« (dva puta), »koju daje Vesela vijest«, »koji pruža Duh«. R3 još se više približio G; odbacio je izraz R1 i R2 »protiv (slabog) čovjeka« i usvojio G »protiv krvi i mesa«.

Ovdje ne ulazim u pitanje točnosti prijevoda. O tome ću drugom zgodom opširnije govoriti. Gornji je citat naveden, da se pokaže, u čemu se sastoji epegezegetski genitiv, koji je prouzročilo, da je o. Rupčić promijenio moj prijevod na nekoliko mjesta. U odlomku, o kojemu je riječ, o. Rupčić je pronašao četiri epegezegetska genitiva: oklop — pravednost; Vesela vijest — mir; veliki štiti — vjera; kaciga — ono čim se spasava. Bi li se smjelo znati, što je »ono čim se spasava«? Kako se to zove u hrvatskome jeziku? Čitamo u R2 — 1 Pet 1, 13 — »Zato opašite svoje bokove, to jest svoj um.«

Talko, prema o. Rupčiću Pavlovu rečenicu: *Kai ten perikefalaiian tu soteriu deksasthe* treba prevesti lijepim hrvatskim jezikom: »Prihvatite kacigu — ono čim se spasava!«, a ne, kako se do sada prevodilo: »Prihvatite i kacigu spasenja!« ili: »Prihvatite i spasonosnu kacigu!«, kako je on sam preveo u R1. Usp. 2 Kor 2, 14; 1 Pet 1, 13.

Još jedan primjer: Fil 1, 22. Grčki: *Ei de to zen en sarki, tuto moi karpou ergu*. G prevodi: »Ali moram li i dalje živjeti u tijelu, to za me znači *plodonosno djelovanje*.« R1: »Ali moram li i dalje živjeti u tijelu, to za me znači *plodonosan rad*.« R2: »Ali ako mi je određeno dalje živjeti u tijelu, to za me znači *plod-rad*.« R3: »Ali ako mi je dalje živjeti u tijelu, to za me znači *plod-rad*.«

Pretpostavimo, da je *karpou ergu* epegezegetski genitiv — to se može samo pretpostaviti, a nikada dokazati. Za čim mora težiti svaki prevodilac? Za vjernošću, jasnoćom i jezičnom ljepotom. Neka čitatelj prosudi, koji je od četiriju navedenih prijevoda vjerniji, jasniji i jezično ljepši! Meni se čini, da nije ukusno hrvatski reći: *to za me znači plod-rad*. Naprotiv, čini mi se vrlo lijepo: *to za me znači plodonosno djelovanje*, ili: *to za me znači plodonosan rad*, ako *djelovanje*, kako neki misle, nije hrvatska riječ.

Ako Rupčićev izraz *plod-rad* znači isto što i *plodonosan rad* (ja ne vidim, koje bi drugo značenje mogao imati), onda je više u duhu hrvatskoga jezika reći: *plodonosan rad* nego *plod-rad*. Imam li krivo?

Albin Škrinjar DI u članku »Novi hrvatski prijevod Svetoga Pisma — Novoga Zavjeta« (CRKVA U SVIJETU, br. 2, Split, 1968) piše, između ostalih stvari: »U svetim knjigama susrećemo nerijetko epegezegetski genitiv: imenicu u genitivu koja tumači drugu imenicu o kojoj ovisi. RUPČIĆ napušta genitiv i stavlja paralelno jednu imenicu uz drugu. Da

bude stvar jasnija, citiram Vulgatu i Rupčićev prijevod. Signum Filii hominis, znak — Sin Čovječji Mt 24, 30, mysterium regni Dei, tajna-kraljevstvo Božje Mk 4, 11... Eto, najbrojio sam sve što sam primijetio. (Opaska GR: mnogo je toga ostalo neprimijećeno.) Većinom egzegeza je Rupčićeva ispravna. *Možda će stručnjaci genitivalnu konstrukciju smatrati ljepšom u hrvatskom jeziku.* (Potcrtao: GR). U meni se porodila u jednom ili drugom slučaju sumnja da li imamo pred sobom baš epegezegetski genitiv.«

Kada sam prevodio NZ, imao sam dojam, da neki suvremeni stručnjaci pronalaze prečesto u tekstu konstrukciju epegezegetskog genitiva. Činilo mi se onda — a tako mi se čini i sada — da nam na dva tri mjesta ta konstrukcija može korisno poslužiti, kako bi prijevod bio jasniji i čitljiviji. Na primjer Ef 4, 9. Grčki: *To de anebe ti estin ei me hoti kai katebe eis ta katotera mere tes ges.* G: »A riječ 'uzide' što znači, ako ne da je najprije sišao u donje, zemaljske dijelove?« R1: »A 'uzide' što znači, ako ne da je najprije sišao u donji kraj, to jest zemlju?« Kako je očito, ovdje smo oba, o. Rupčić i ja, vidjeli epegezegetski genitiv; ja sam ga izrazio zarezom, a on riječima: *to jest.* Kako o. Rupčić voli tu konstrukciju, čovjek bi očekivao, da će je sačuvati i u slijedećim izdanjima. Ako bi to očekivao, prevario bi se. R2 prevodi: »Ono 'uzide' što znači ako ne da je najprije sišao u *donji kraj zemlje?*« R3 precizira: »Ono 'uzide' što *drugo* znači alko ne da je najprije sišao u *donji kraj zemlje?*«

Promjene u prijevodu R1 i R2 dokazuju, da je barem na ovome mjestu vrlo problematičan epegezegetski genitiv; nema dokaza, samo nagađanje. U prijevodu onih mjesta, za koja nam se čini da sadrže epegezegetski genitiv, nije potrebno, da ta konstrukcija dođe do *formalnoga* izražaja. Naprotiv, treba je formalno ignorirati, kada to traži ljepota i jasnoća hrvatskoga jezika. Imam dojam, da je o. Rupčić redovito obratno postupio.

Osim navedenih promjena, R1 vrlo se rijetko udaljio od moga prijevoda. Ako bismo nanizali sve druge promjene jednu do druge ili stavili jednu ispod druge, ne bismo njima ispunili više od deset stranica knjige, koja broji osam stotina stranica. Od ovih deset stranica osam ih je ispunjeno, po mome mišljenju, promjenama na gore, a dvije promjenama na bolje. Talko bi se mogao (brojem) izraziti stvarni i pozitivni doprinos R1 momu prijevodu. Da sam ja potpisan kao prevodilac R1, istaknuo bih u predgovoru ili u pogovoru, slijedeći uobičajeni postupak u ovoj vrsti posla: »Credit is given to whom credit is due«, da navlastitu zahvalnost dugujem o. Ljudevitu Rupčiću, koji je pomno i strpljivo pregledao oijeli prijevod, ispravio neke propuste i dao priličan broj sugestija, kojih nisam mogao usvojiti, osim u minimalnome broju.

O tome prijevodu piše o. Škrinjar u spomenutom članku: »Pošto je g. 1961. franjevac dr fra Ljudevit Rupčić izdao hrvatski prijevod Novoga Zavjeta, mnogi su ga uvelike hvalili. Isticali su ljepotu jezika. Prijevod se čita tako lako, tako ugodno! A mene su često pitali da li je prijevod ujedno i točan. Odgovarao sam općenito, a to i sada kažem, da jest točan.« Da o. Rupčić nije mijenjao moga prijevoda, uvjeren sam,

da bi mišljenje »mnogih«, o kojima govori o. Škrinjar, bilo još opravdanije.

Činjenica, da je o. Rupčić, pošto je prvo izdanje prijevoda naišlo na vrlo lijep prijem kod čitalačke publike, smatrao potrebnim, da u 2. izdanju promijeni, i to od slova do slova, sve predgovore pojedinim knjigama, sve opaske uz tekst prijevoda i gotovo sve podnaslove u samome tekstu, da uvede logičku interpunkciju, da prezentske oblike trenutnih glagola pretvori u aorisne, kao da govori, da ni sam nije smatrao R1 svojim prijevodom. To s jedne strane. S druge strane, želja, da u R2 dadne svoj prijevod, djelomično je uzrokom nedostacima, koji se susreću u R2.

Latinski jezik zajedno s velikim zapadnim jezicima — francuskim, engleskim, njemačkim, talijanskim i španjolskim — ne poznaje razlike, koju u hrvatskome izražavamo trajnim i trenutnim glagolima. Grčki jezik poznaje tu razliku: trajna se radnja izražava u grčkome prezent-skim oblicima pojedinih glagola, a trenutna aorisnim oblicima istih glagola. Uzmimo kao primjer grčki glagol *kruēin*. Taj glagol upotrebljava pisac trećeg Evandelja — Lk 11, 9 — kada veli: *Kruete kai ανοιγεται hymin*. To Vulgata prevodi: »Pulsate et aperietur vobis.« *Bible de Jérusalem*: »Frappez et l'on vous ouvrira.« *Good News*¹ prevodi: »Knock and the door will be opened to you.« *I pulsate*, i *frappez*, i *knock* mogu značiti dvoje: *kucajte* ili *kucnite*. Ali grčki *kruete* znači: *kucajte*, a ne *kucnite*. Alko bi se grčki htjelo reći *kucnite*, trebalo bi upotrijebiti imperativ aorista: *krusate*.

Muku muče pisci, koji se služe latinskim ili kojim od suvremenih zapadnih jezika, da tu razliku, koja je Hrvatima jasna kao na dlanu, dočaraju svojim čitateljima. Tako, Nijemac Max Zerwick S. J. kuša u raznim knjigama² tu razliku protumačiti svojim čitateljima. U jednoj knjizi navodi kao primjer Mt 5, 10 (12) i Lk 6, 23. U Mt stoji *hairete* (imperativ prez.), a u Lk *harete* (imp. aorista). Bez sumnje, u grčkome ima neke razlike između tih dvaju oblika. Zerwick je izražava ovako: *hairete*: *gaudium retinete*; *harete*: *de novo gaudio concipiēdo* (agitur?). Naravno, to je tumačenje, a ne prijevod. Držim, da Zerwickov izraz *gaudium retinete* nije najsretniji, jer, čini se, kani reći, da su se učenici veselili prije nego su čuli Isusovu riječ. O tome grčki ne kaže ništa. Isto tako grčki ne govori *de novo gaudio*, nego samo i jedino *de gaudio*. U pitanju je *trajanje* veselja i ništa više.

Navest ćemo još jedan primjer iz Zerwickove knjige »*Graecitas*«. Piše Zerwick: »Lc 11, 9: *ateite* et dabitur vobis, *zeteite* et invenietis, *kruete* et aperietur vobis« non sufficienter redditur: *petite*... *quaerite*... *pulsate*, nam, sicut ex contextu (de amico importuno) *manifestum est*,

¹ *Good News*: Good News for modern man. The New Testament in today's English. American Bible Society, New York, 1966.

² Imam u vidu dvije Zerwickove knjige: »*Graecitas Biblica*«, Romae, 1960, i »*Analysis philologica Novi Testamenti Graeci*«, Romae, 1960. — U ovoj raspravi »*Graecitas*« označuje prvu, a »*Analysis*« drugu knjigu.

hic illa praesentia vertenda sunt; 'petite *perseveranter*... quaerite *indefesse*... pulsate *iterum atque iterum*.' Držim, da Zerwick nadodanim prilogima unosi u grčki tekst ono, čega u njemu nema. Zašto bi trebalo ovim glagolima pripisivati nešto, što se ne pripisuje i ostalim glagolima? Istina, Zerwick donosi dva »dokaza«: 1. »manifestum est«, a 2. tako mora biti: »vertenda sunt«. Na čemu temelji Zerwick svoje mišljenje? Samo i isključivo na prezentskome obliku glagola, o kojima je riječ. Ovi isti glagoli dolaze više puta u Novome Zavjetu, i to u prezentskim oblicima, ali im na drugim mjestima ni Zerwick ne pripisuje značenja, koje im ovdje daje.

Da je Zerwick htio, mogao je napisati mjesto »*petite perseveranter*« *petite sine intermissione*, mjesto »*quaerite indefesse*« *quaerite in dies et in noctes*, mjesto »*pulsate iterum atque iterum*« *semper pulsate*. Ova bi formulacija s obzirom na dane tekstove bila jednako opravdana kao i njegova.

Koliko je zaista opravdano Zerwickovo nadodavanje priloga: *perseveranter... indefesse... iterum atque iterum* vidi se jasno iz činjenice, što on *iste* glagole, u *istim* oblicima, u *istome* misaonome kontekstu (Mt 7, 7) prevodi: »petite!... quaerite!... pulsate!« Bez ijednoga priloga. (Usp. »Analysis« ad Mt 7, 7). To se još jasnije vidi iz činjenice, što Zerwick *ovo isto mjesto* Lk 11, 9 prevodi: »petite... quaerite... pulsate.« Ne samo bez priloga nego i bez uskličnika. (Usp. »Analysis« ad Lc 11, 9).

O. Škrinjar piše u spomenutom članku: »Evo druge gramatikalne pojave, našem prevodiocu dobro poznate: infinitiv, imperativ i konjunktiv prezenta stoje u grčkome jeziku za trajnu radnju, a isti oblici aorista za svršenu radnju. To je valjda razlog tomu što se u prijevodu nekoliko puta dodaje prilog *trajno* ili drugi slični... Jako upada u oči prijevod Lk 11, 9: 'Ustrajno molite... neumorno tražite... opet i opet kucajte', nijednog od tih priloga nema u originalu, sam RUPČIĆ nema ih u paralelnom tekstu Mt 7, 7.«

Točna je tvrdnja, da spomenutih priloga nema u originalu. Ali ih ima Zerwick. Alko ih o. Rupčić nema u paralelnome tekstu, to je poradi toga, što ih nema ni Zerwick.

Ovdje je, držim, na mjestu napomenuti, da se u slijedećem retku — Lk 11, 10 — sva tri glagola ponavljaju u participu prezenta. Logično bi bilo očekivati, da će ih o. Rupčić prevesti, kao što ih je preveo u prethodnome retku. To bi bilo logično. Ali su prevedeni bez priloga: *ustrajna, neumorno, opet i opet*. Zašto? Na drugim mjestima o. Rupčić postupa obratno, pa participu prezenta nadodaje *stalno* ili *trajno*, a indikativ prevodi bez tih umetaka. Tako 2 Kor 13, 3: »... jer vi tražite, da Krist *stalno* govori u meni« - *en emoi laluntos Hristu*. Ili Mt 10, 20: »Nećete, naime, *toliko* govoriti vi, nego će radije Duh Oca vašega govoriti preko vas.« Tako glasi prijevod u R2. Grčki: *u gar hymeis este hoi laluntes, alla...* Ali mi tu nema dosljednosti. Usp. 1 Kor 5, 8; Heb 12, 28.

Sada dolazi najzagonetnija stvar. R3 prevodi (Lk 11, 9): »I ja vam velim: *ustrajno* molite, i dat će vam se! Tražite, i naći ćete! KUCAJTE, i otvorit će vam se!« Jasno je, zašto je izbačeno *neumorno i opet i opet*;

nisu nikada tu bili na mjestu. Zar je *ustrajno* više na mjestu ovdje nego druga dva priloga? U ime čega je zadržano *ustrajno*? Ako je ovdje na mjestu, zašto nije uneseno u paralelni tekst Mt 7, 7?

Još jedan primjer iz Zerwickove knjige; ne zbog Zerwicka nego zbog prijevoda, o kome je riječ. Čini mi se, naime, da o. Rupčić Zerwickove komentare katkada smatra prijevodom pa tako dolazi do čudna oblikovanja misli i rečenica. M. Zerwick piše («*Graecitas*», p. 76): »Imprimis in prohibitione videtur valere lex: *me cum imperativo praesentis vetat continuationem actionis...*« Zatim Zerwick navodi nekoliko primjera; među njima »*me grafe ad Pilatum Io 19, 21 est: noli sinere scriptum, dele quod scripsisti*«. Držim, da je očito, da Zerwick želi reći isto objema izrekama: »*noli sinere scriptum*« i »*dele, quod scripsisti*«. Obje služe razjašnjenju tvrdnje, da grčki imperativ prezenta sa *me* zahtijeva obustavu akcije, to jest traži prestanak radnje. Ni jedna od dviju rečenica nije prijevod. U knjizi »*Analysis*« ad Iv 19, 21. Zerwick kaže: »*Me grafe imprt praes. (quia iam scriptum est 182)*«. Brojem 182 Zerwick upozorava na ono, što je o ovoj stvari rečeno u knjizi »*Graecitas*«. To je malo prije navedeno.

Ima dosta stvari u R2 i R3, koje su me iznenadile. Ali me ništa nije iznenadilo koliko prijevod Iv 19, 21 u R2. Grčki tekst glasi: *Elegon un to Pilato hoi arhiereis ton Iudaion: me grafe ho basileus ton Iudaion, all' hoti ekeinos eipen basileus eimi ton Iudaion. Apekrithe ho Pilatos: Ho gegrafa, gegrafa*. Ovo sam preveo, kako se i prije u nas prevodilo i kako su to prevodili i ostali zapadni prijevodi s Vulgatom na čelu. G prevodi:

»Nato svećenički glavari reknu Pilatu:

— Ne piši: »židovski kralj«, već: »ovaj je rekao: židovski sam kralj.«

— Što pisah, pisah — odvрати im Pilat.«

R1 sve isto kao u G. Evo u što je pretvorena Ivanova lapidarnost i na što je svedena njegova plastičnost u R2: »Nato svećenički glavari reknu Pilatu:

— Neka ne stoji *dalje* napisano »židovski kralj«, već: »Ovaj je *tvrdio*: Židovski sam kralj.«

— Što sam napisao, ostaje napisano! — odvрати im Pilat.«

Kolike li razlike između onoga, što je Ivan napisao, i onoga, što R2 kaže! Posebno u formi. Nažalost, i R3 se pridružio R2. U nas se poslovično govorilo: što pisah — pisah. Koga će povući srce, da se posluži Pilatovom riječi u Rupčićevu prijevodu? Usprkos Zerwickovoj sugestiji, danoj per modum commentarii: *noli sinere scriptum, dele quod scripsisti*, treba ostati, tako barem ja držim, pri onome, što je Ivan napisao, pa u prijevodu sačuvati svježinu, neposrednost i ljepotu apostolove riječi: *me grafe* — ne piši!

Vulgata prevodi: »*Noli scribere... quod scripsi, scripsi*.«

O. Škrinjar piše: »Frapantno je također, što RUPČIĆ veoma voli dodati u zabrani prilog *više*. Evo barem jedan primjer: 'Duha više ne gasite! Proročke govore više ne prezirite!' (1 Sol 5, 19). Ovdje, a i negdje drugdje, to dodano *više* meni smeta.« Nije negacija uzrokom nadodavanju

priloga *više* nego prezentski oblik glagola. Nema sumnje, da o. Rupčić nastoji što bolje odrediti i precizirati pravo i kontekstualno značenje pojedinih riječi. Ali, tako se čini, ne zna se zaustaviti na pravome mjestu, već ode predaleko, prođe na drugu stranu, pa njegovo preciziranje urađa protivnim učinkom — promašajem.

Iv 10, 37—38 glasi:

u G:

Ako ne činim djela moga Oca, ne vjerujte mi. Ali, ako ih činim, makar meni i ne vjerovali, vjerujte djelima, da znate i saznate, da je Otac u meni i ja u Ocu.

u R2:

Ako, *dakle*, ne činim djela svog Oca, *i dalje* mi ne vjerujte. Ali ako ih *zbilja* činim, makar meni i ne vjerovali, vjerujte djelima da znadnete *i sve više* spoznajete da je Otac u meni i ja u Ocu!

R1 u svemu slijedi G, osim što je *znate* ispravio u *znadnete*.

Grčki tekst glasi: *Ei u poio ta erga tu Patros mu, me pisteute moi. Ei de poio, kan emoi me pisteute, tois ergois pisteute, hina gnote kai ginuskete, hoti en emoi ho Pater kago en Patri.*

Sve potortane riječi u prijevodu R2 su suvišne i nepotrebno nadodane. Tko čita grčki, to će lako ustanoviti. Evo kako Bible de Jér. prevodi ovo mjesto: »Si je ne fais pas les oeuvres de mon Père, ne me croyez pas; mais si je les fais, quand bien même vous ne me croiriez pas, croyez en ces oeuvres et sachez une bonne fois que le Père est en moi et moi dans le Père.«

Budući da glagoli u latinskome jeziku ne izriču ni trajnu ni trenutnu radnju, Zerwiok je u svome komentaru (»Analysis« ad Iv 10, 37) opravdano istaknuo, da *me pisteute* znači: *continueate non credere*, da upozori, da je u grčkome riječ o trajnoj radnji. To je isticanje suvišno u hrvatskome i u grčkome jeziku, jer je to jasno iz oblika glagola. To isto vrijedi i za *ginuskete* — konjunktiv prez. — u kome je prema Zerwicku uključena *continuata et crescens cognitio*. To je sve dostatno izraženo hrvatskim trajnim glagolom, da *spoznajete*. Ovdje je o. Rupčić svojim umecima prenatrpao tekst pa ga lišio izvorne jednostavnosti, snage i ljepote.

O. Škrinjar veli u malo prije citiranome tekstu: »Ovdje (1 Sol 5, 19. s.), a i negdje drugdje, to dodano *više* meni smeta.« Kada bi samo smetalo! Ali dodani *više* često mijenja smisao pojedinih tvrdnja. To je slučaj i s mjestom koje spominje o. Škrinjar.

Jak 3, 14. glasi u R2: »Nemojte se *više* ponositi i (nemojte *više*) lagati protiv istine!« Iz ovalko oblikovane rečenice moglo bi se, ako ne bi i moralo, zaključiti, da sv. Jakov kaže, da su kršćani, kojima piše, prije lagali. Po svoj prilici, da su to oni činili. Ali to im Jakov ne kaže; on ih opominje, da ubuduće ne lažu bez obzira na svoj prošli život. Na sreću, R3 je izbacio oba *više* pa tako točno preveo Jakovljevu misao.

Povratimo se opet jednoj misli o. Škrinjara, koju smo samo djelomično naveli. Glasi: »To je valjda razlog tomu što se u prijevodu *neko-*

liko puta (potcrtao: GR) dodaje prilog *trajno* ili drugi slični: 'da trajno vjerujete' Iv 19, 35; 20, 31, 'trajno svetkujemo' 1 Kor 5, 8, 'da trajno činite dobro' 2 Kor 13, 9, 'da trajno služite' 1 Sol 1, 9, 'stalno nastojte' 1 Pet 5, 3.«

Tako o. Škrinjar. Ja bih sa svoje strane nadodao, da o. Rupčić katkada upotrebljava glagole *nastaviti*, *držati*, *ustrajati*, da izrazi istu stvar, koju izražava spomenutim priložima. Gal 2, 10: »... da *nastavim* sjećati se (njihovih) siromaha«; 2 Sol 3, 1: »... da Gospodnja riječ *nastavi* trčati«. O. Škrinjar veli, da navedeni prilozi dolaze u prijevodu *nekoliko* puta. Nisam ih brojio. Ali, rekнем li, da dolaze više od dvjesta puta, ne vjerujem, da bih pretjerao.

Budući da su ova sva nadodavanja: *više*, *trajno*, *stalno*, *nastaviti*, *držati*, *ustrajati* itd. unesena u prijevod na temelju pogrešnog poimanja prezentskih oblika grčkih glagola, trebalo bi ih *sve* izbaciti iz prijevoda. Time bi prijevod dobio na konciznosti, postao bliži izvorniku i djelovao stilski jače i neposrednije.

Drugi razlog za izbacivanje navedenih riječi jest činjenica, što novozavjetni pisci imaju načina, da jasno — punim slovima — izraze ono, što o. Rupčić izražava sa: *više*, *stalno*, *trajno*, *nastaviti*, kada to smatraju potrebnim. Tako Iv 8, 11 glasi u G: »Ni ja te ne osuđujem — reče joj Isus. — Idi i od sada *više* ne grijehi!« Tu sam preveo sa *više*, jer ono stoji u izvorniku. Grčki: ... *poreu kai apo tu nyn meketi hamartane*. Ovdje se R1, R2 i R3 slažu s mojim prijevodom. Mk 12, 34 glasi u G: »I nitko se *više* ne usudi nešto ga zapitati.« R1: »I nitko ga se *više* ne usudi pitati.« R2 i R3 popravljaju: »I nitko ga se *više* ne usudi *dalje* pitati.« Ovdje je *više* na mjestu, jer stoji u izvorniku: *kai udeis uketi etolma auton eperotesai*. Ili Kol 1, 1 G prevodi: »Zahvaljujemo Bogu i Ocu Gospodina našega Isusa Krísta, *moleći uvijek za vas*...« R2: »Zahvaljujemo Bogu, Ocu Gospodina našega Isusa Krista, *uvijek kad molimo za vas*...« Potcrtane riječi u grčkome glase: *pantote peri hymon proseuhomenoi*. Ovdje je očito, da Pavao ima termina, kojim izražava trajnu, stalnu radnju. Usp. Ef 1, 15: *u pauomai euhariston*: bez prestanka zahvaljujem; doslovno: ne prestajem zahvaljivati. Gal 5, 11: *eti kerysso*.

Kada bi Rupčićevi pogledi na značenje prezentskih oblika u grčkim glagolima bili ispravni, ne bi Pavlu u navedenim slučajevima trebalo dodavati *pantote* i *u pauomai*, jer *euharisteo* stoji u prezentskome obliku, pa bi ga trebalo prema Rupčiću prevesti: *trajno* ili *stalno* zahvaljujem. To isto vrijedi i za drugi glagol — *proseuhomai*. Usp. 1 Kor 1, 4; 15, 58.

R3 je uočio, da *više* nije na mjestu, da je krivo, pa ga je izbacio gotovo na svim mjestima: 1 Kor 6, 9; Gal 6, 7; Iv 2, 16; 3, 7; 5, 28; Lk 8, 50 itd.

Treba priznati, da je R3 na pravome putu: načelno je za izbacivanje priloga *više*. Ako mu nije uspjelo to potpuno ostvariti u ovome izdanju, uspjjet će mu, nadamo se, u sljedećemu. Za to treba samo malo strpljivosti i ništa više.

Ali R3 je stao na po puta. Ako treba izbaciti *više*, onda treba izbaciti i sve ostale umetke, koji su uneseni u prijevod radi istoga »razloga«, radi kojega je unesen i *više*. Taj je razlog, kako je već rečeno, pripisivanje pogrešnog značenja prezentskim oblicima grčkih glagola. Kako god *više* nema opravdanja da bude u prijevodu, tako ga nemaju ni *dalje*, *stalno*, *trajno*, *nastaviti*, *držati* (ovaj je izbačen u Lk 8, 50) *ustrajno* itd. Istina, ovo nije odveć lak posao, ali ga treba obaviti. Tu je R3 tek počeo posao; izbacio je: *neumorno* i *opet* i *opet* u Lk 11, 9 i *drži* u Lk 8, 50.

Dosta je pročitati neka mjesta, da se vidi, da nadodavanja riječi *stalno*, *trajno*, *nastaviti*, *držati* nisu na mjestu. Tako Fil 4, 9: »Ono, ... što ste od mene čuli i na meni vidjeli *to nastavite* činiti (tuto prassete), pa će Bog, izvor mira, biti s vama.« Ili 2 Sol 3, 1: G prevodi: »Uostalom, braćo, molite za nas, da se riječ Božja brzo širi i slavi kao i kod vas ...« R2 i R3 imaju: »Nadalje, molite, braćo, za nas da Gospodnja riječ *nastavi* trčati i proslavljati se kao i kod vas ...« Zagoda ovu rečenicu prevodi: »Napokon, braćo, molite za nas, da riječ Gospodnja trči i da se proslavi kao i kod vas ...«

Tit 3, 8: »Ovo je sigurna riječ i hoću da ovo *stalno* tvrdiš.« Teško mi je pojmiti, da bi Pavao dao ovakvu zapovijed svom učeniku. Zerwick kaže, da *dia-bebaiusthai* znači *constanter affirmo*, *firmiter assevero*. Nije jasno, zašto Zerwick nadodaje priloge *constanter* i *firmiter*; zbog prefiksa *dia* ili zbog toga, što je glagol u prezentskome obliku. Vjerojatno je tomu razlog prefiks *dia*. Mislim, da je očito, da je o. Rupčić preuzeo Zerwickov *constanter affirmo*. Šteta, da je krivo preveo *constanter*, pa imamo neodrživ prijevod *stalno* tvrdi.

Kol 3, 9—10 glasi u R2:

»... jer ste svukli staroga čovjeka s njegovim djelima, a obukli novoga koji se *stalno* obnavlja ...« R3 ima *uvijek* mjesto *stalno*, a Pavao nema ni jednoga ni drugoga. Naravno, Zerwick piše: »*ana-kainumenon* ptc pass. -*noo* renovo, redintegro: qui renovatur (praes!).« Ako prefiks *ana* u grčkome znači išta, dostatno je izražen hrvatskim prefiksom *obnavlja*.

1 Tim 5, 13: »... do mog dolaska posvećuj se *dalje* (javnom) čitanju!« *Dalje* je suvišno, a *javnom* nepotrebno.

* * *

Prvo izdanje ovoga prijevoda izišlo je — to je već spomenuto — 1961. Brzo poslije toga o. Petar Vlašić osvrnuo se na novi prijevod. Čitajući njegov osvrt, činilo mi se, da je pisan sine ira et studio. Prikaz je istaknuo prednosti prijevoda i upozorio na njegove nedostatke. Zato sam o. Vlašiću (samostan Male braće, Dubrovnik) dana 21. studenoga 1962. napisao dosta opširno pismo. U listu sam između drugih stvari rekao: »Iako prijevod nosi ime o. Ljudevita Rupčića, u stvari ja sam ga preveo. Radi 'tehničkih' razloga moje je ime izostavljeno ...«

Na drugome mjestu u istome listu naglasio sam, da umetak *sigurno* koji se o. Vlašiću nije sviđao, nije moj, već da ga je unio u prijevod

o. Rupčić. Onda sam nadodao: »Na pr. Mt 24, 2: 'Zaista, kažem vam: Ovdje *sigurno* ne će ostati ni kamen na kamenu.' Ja sam preveo bez *sigurno*. O. Rupčić je umetnuo tu riječ. Držim, da nije bio sretne ruke. Tim je, tako mislim, umanjio sigurnost Isusove tvrdnje. O. Rupčić je tu riječ upotrijebio *na mnogo mjesta*. Kamo sreće, da to nije učinio!«

O. Škrinjar piše u već citiranome članku: »Dvostruka negacija u *me s* glagolom u konjunktivu emfatično miječe u klasično-grčkom jeziku da će nešto biti. RUPČIĆ je htio da emfaza nekako dođe do izražaja i stao dodavati prilog *sigurno*: 'nijedna jota... sigurno ne će nestati' Mt 5, 18... 'sigurno ne ćete ući u kraljevstvo nebesko' Mt 5, 20.« Onda o. Škrinjar nadodaje: »Meni dodatak u većini slučajeva smeta. Mi emfazu osjećamo bez priloga *sigurno*, budući da se spomenuta konstrukcija najviše upotrebljava u Isusovim izrekama. Uostalom, emfaza u narječju Novoga Zavjeta nije tako jaka. RUPČIĆ pomno pazi na nijanse; samo što se one u njegovu prijevodu izbočuju u prejak reljef.«

Što se tiče umetaka, o kojima je već govoreno, a koji su umeseni u prijevod na temelju neispravnog poimanja značenja prezentskih oblika grčkih glagola, oni su načelno, u principu pogrešni. Što se tiče priloga *sigurno*, on je u načelu, u principu na mjestu. Tim želim reći, da je opravdano nastojati, da dvostruka negacija originala dođe do izražaja i u prijevodu. Podbacila je, tako držim, provedba načela u djelo. O. Rupčić je želio istaknuti, naglasiti, pojačati kategoričnost pojedinih tvrdnja, koje su naglašene i u originalu, pa se poslužio prilogom *sigurno*. Izbor riječi nije sretan: mjesto da pojačava i ističe kategoričnost tvrdnje on je umanjuje i slabi. Barem se meni tako čini,

Pogledajmo nekoliko primjera. 1 Sol 4, 15 glasi u G: »Da, kao riječ Božju velimo vam ovo: Mi živi, mi preostali za dolazak Gospodnji, ne ćemo preteći usnulih, jer...« R2 prevodi: »Ovo vam velimo poučeni od Gospodina: Mi živi, mi preostali za dolazak Gospodnji, *sigurno* nećemo preteći umrlih, jer...« Laško bi moglo biti, da imam krivo, kada kažem, da u R2 ima manje oštine i osječenosti nego u G. Rekao bih, da prema R2 postoji neka — nesigurna — mogućnost, da živi preteknu usnule ili umrle. Naprotiv, formulacija u G isključuje svaku mogućnost; hladno bilježi činjenicu: ne ćemo ih preteći.

Mt 24, 35 glasi u G: »Nebo će i zemlja proći, ali riječi moje ne će proći.« R1 i R2 prevode: »Nebo će i zemlja proći, ali riječi moje *sigurno* ne će proći.« Ovo *sigurno* kao da ruši paralelizam misli — nebo i zemlja: riječi moje — kao da otvara vrata sumnjama, zato je R3 dobro učinio, kada ga je izbacio iz teksta i time omogućio Isusovoj tvrdnji, da bljesne u svoj svojoj jednostavnosti i kategoričnosti.

Dj 28, 26 glasi u G: »Slušat ćete, ali ne ćete razumjeti; gledat ćete, ali ne ćete vidjeti.« R1 ima: »Slušat ćete, a ipak ne ćete razumjeti; gledat ćete, a ipak ne ćete vidjeti.« R2 ima: »Dobro ćete slušati, a ipak *sigurno* nećete razumjeti; dobro ćete gledati, a ipak *sigurno* nećete vidjeti.« Meni se čini, da ova posljednja rečenica znači, da ne će jasno vidjeti, već kao kroz maglu. Zato je R3 dobro učinio, kada se povratio uobičajenom načinu izražavanja pa preveo: »Dobro ćete slušati, a ipak

nećete razumjeti; *dobro* ćete gledati, a ipak nećete vidjeti.« Da se vidi, koliko je ovo *dobro* dobro, dosta je napomenuti, da R3 prevodi *isti* grčki tekst Mt 13, 14: »*Ušima* ćete slušati, a nećete razumjeti; *očima* ćete gledati, a nećete vidjeti.«

Iv 8, 51 glasi u G: »Ako netko opslužuje moju *riječ*, ne će nigda vidjeti smrti.« R1 ima: »Ako netko slijedi moju *nauku*, ne će *sigurno* nigda vidjeti smrti.« R2: »Ako *tko* drži moju *riječ*, *sigurno* neće nigda *podleći* smrti.« R3: »Ako tko drži *riječ* moju, *sigurno* neće nigda *vidjeti* smrti.«

Na jednome mjestu — Gal 4, 30 — o. Rupčić nije preveo sa *sigurno* dvostruke negacije u izvorniku. Taj redak glasi

u G:
... jer sin ropkinje ne će biti
baštinik sa sinom slobodne.

u R2 i R3:
... jer sin ropkinje neće *nipošto*
biti baštinik sa sinom slobodne.

Držim, da je ovdje R2 poboljšao moj prijevod, makar bilo u malo j mjeri: istakao je dvostruku negaciju izvornika u *me*. Osim toga, to je rečeno potpuno u duhu hrvatskoga jezika.

U Heb 13, 5. R2 kombinira oba izraza *sigurno* i *nipošto*: »*Sigurno* te neću ostaviti; *nipošto* te neću zapustiti.«

Iz navedenih se mjesta vidi, da je R3 smatrao, da treba izbaciti *sigurno*, barem na nekim mjestima. Ali da se razložno i opravdano izbaci samo jedan *sigurno*, treba ih izbaciti sve. Ako se ne izbace svi, nema razloga, da se izbaci i jedan: svi su u prijevodu zbog jednog te istog razloga. »I vulk sit i koza cijela« — postupak ne vodi nikamo.

R3 izbacio je šest *sigurno*, što su bili nanizani jedan iza drugoga — Otkr 18, 21—23. Držim, da je dobro postupio. Isto tako izbacio je dva *sigurno* u Mk 13, 2, ali ga nije izbacio u Mk 13, 19.

* * *

Kada smo već pri izbacivanju, na mjestu je upozoriti na još neke izraze, koje R2 i R3 rabe bez potrebe, a katkada, tako mi se čini, i pogrešno. To su: *jedan*, *jedini*, *jedincati*, *baš*, *upravo*, *samo*, *dakako*, *točno*, *ponovo*, *uopće*, *javno*. Nisu samo suvišni, već redovito strše, distoniraju, lome ritam fraze. Često tangiraju i smisao pojedinih tvrdnja. Nije moguće navesti sva mjesta, u kojima dolaze ti izrazi. Samo nekoliko primjera.

Fil 2, 9 glasi:

u G:
Zato i Bog uzvisi nje-
ga nenadvisivo i dade
mu ime, koje je iznad
svakog imena.

u R1:
Zato i Bog njega uz-
visi nenadvisivo i da-
de mu *ono jedincato*
ime, koje je iznad sva-
kog imena.

u R2 i R3:
Zato ga Bog *uzdiže* na
najvišu visinu i dade
mu *jedincato* ime,
koje je iznad svakog
drugog imena.

Grčki: *Dio kai ho Theos hyperypsosen auton kai eharisato auto to onoma, to hyper pan onoma*. Očito je, da je *jedincato* umetak. Osim toga,

distonira u tekstu, gdje je riječ o *kenosis* Sina Božjega. Tu nikakva hipokorističnost nije na mjestu. Naravno, ovdje ne ulazim u točnost prijevoda; zanima me samo stilska i jezična strana.

Mk 14, 58 glasi:

u G:

Mi smo ga čuli — izjave — gdje govori: Razorit ću ovaj hram, sa-
građen ljudskom rukom, i kroz
tri ću dana sagrađiti drugi, koji
ne će biti...

u R2:

Mi smo ga čuli — izjaviše — gdje govori: Razorit ću ovaj hram, sa-
građen ljudskom rukom, i kroz
tri dana sagrađit ću *jedan* drugi
koji neće biti...

R1 slijedi doslovno moj prijevod, osim što je *ljudskom* stavio u za-
grade. R3 je izbacio *jedan* iz R2.

U Heb 12, 16 čitamo u R2: »... koji za jedno *jedino* jelo prodade...«
Jedino je i u hrvatskome suvišno, pogotovu, kad ga nema u izvorniku:
anti broseos mias.

U Otkr 14, 6 čitamo u R2: »... noseći *jednu* neprolaznu veselu vi-
jest...« *Jednu* nije u duhu hrvatskoga jezika. Osim toga, meni se čini,
da ova *jedna* vesela vijest nije identična s evanđeljem prema R2. U R1
to je bila *Vječna Vesela* vijest. Kako u grčkome stoji: *euangelion aionion*,
bilo bi točnije prevesti pridjev riječju *vječni*, nego *neprolazni*.

1 Tim 1, 16 glasi:

u G:

A pomilovan sam zato, da na
meni prvome Isus Krist pokaže
svoju strpljivost za primjer oni-
ma, koji će vjerovati u njega, da
postignu vječni život.

u R2:

A postigao sam milosrđe *upravo*
zato da na meni (kao) prvome
Isus Krist pokaže svoju strplji-
vost za primjer onima koji će vje-
rovati u njega da postignu vječni
život.

R1 doslovno slijedi moj prijevod. R3 sve kao R2, osim što je izbacio
(kao).

Držim, da onaj *upravo* sužuje Pavlovu misao; precizira je više nego
apostol želi. Grčki: *Alla dia tuto*.

1 Pet 2, 7 glasi u R2: »Prema tome, 'kamen koji su odbacili gradi-
telji — *upravo taj* — postao je ugaonim kamenom'...« Ostatak toga
retka u R2 je nejasan, nepotpun, jer je, tako držim, pogrešno složen u
tiskari. To je djelomično ispravljeno u R3. Ali to me ovdje ne zanima.
Ovdje želim istaknuti, da izraz *upravo* ne stoji u izvorniku, gdje čitamo:
hutos. Ako bi tekst zbilja trebalo prevesti, kako ga prevodi R2, ja bih
i tada radije rekao: *upravo onaj*, nego *upravo taj*.

Gal 3, 10 glasi u R2 i R3: »Svi, naime, koji se pouzdavaju *samo*
u vršenje Zakona nalaze se pod prokletstvom...« Na prvome mjestu,
samo ne stoji u izvorniku: *hosoi gar eks ergon nomu eisin*, na drugome
mjestu, umetnuti *samo* posve mijenja Pavlovu tvrdnju.

Dj 3, 16 glasi:

u G:

I zbog vjere u njegovo ime, njegovo je ime *dalo snagu* čovjeku, koga vidite i poznajete. Da, vjera, koja dolazi od njega, povratila je ovomu potpuno zdravlje naočigled vas sviju. Međutim, braćo, ja znam, da ste vi kao i vaši *po-glavari* to učinili iz neznanja. Tako je Bog ispunio, što bijaše unaprijed navijestio...

u R2:

I zbog vjere u njegovo ime *upravo* je njegovo ime *očvrstnulo* čovjeka, koga vidite i poznajete. Da, vjera koja dolazi od njega povratila je ovomu potpuno zdravlje naočigled vas sviju. Međutim, braćo, ja znam da ste vi kao i *vaši članovi Velikog vijeća* to učinili iz neznanja. Ali Bog je (*upravo*) na taj način ispunio što bijaše unaprijed navijestio...

Prvog *upravo* nema u izvorniku: *to onoma autu*. Meni *upravo* izgleda deplasirano; naglašuje, i to na neprirodan način, što je naglašeno i bez naglašivanja. Drugog *upravo* isto tako nema u izvorniku: *ho de Theos... eplerosen hutos*. Prema tome, bilo bi bolje, da ga nema ni u prijevodu.

Ako bih izraz *arhontes* (*hymon*) prevodio *članovi Velikog vijeća*, onda bih radije rekao: članovi vašeg Velikog vijeća, nego: Vaši članovi Velikog vijeća. Ali to je nijansa. Ne sviđa mi se ni izraz *očvrstnulo*.

Dj 9, 36 glasi:

u G:

U Jopi bijaše neka učenica, po imenu Tabita, što znači Košuta. Obilovala je dobrim djelima i dijelila je mnogu milostinju. I u ono vrijeme oboli te umre.

u R2:

U Jopi bijaše neka učenica imenom Tabita, što znači 'Košuta'. *Njezin se život sastojao samo od djela ljubavi i djela milosrđa koja je činila*. Baš u ono vrijeme oboli te umre.

Druga rečenica, koju je o. Rupčić potpuno preinačio, glasi u grčkome: *Haute en pleres ergon agathon kai eleemosynon hon epoiei*. Tko zna grčki, lako će uočiti, koliko se o. Rupčić udaljio od izvornika. *Haute en pleres* glasi u R2: *Njezin se život sastojao samo od*. Tomu svemu u doslovnom prijevodu Vulgate odgovara: *Haec erat plena*. To sam preveo: obilovala je. *Baš* je nategnuto: *egeneto de*. U Dj 7, 53 ima u *vi baš* patosa, strana i nepoznata piscima Novoga Zavjeta.

U prijevodu ovoga mjesta R1 slijedio je doslovno G. R3 slijedi u svemu R2, osim što izostavlja *neka* i što popravljva *oboli te umre* u *obolje te umrije*.

Ef 1, 15 glasi:

u G:

Zato i ja, čuvši za vašu vjeru u Gospodinu Isusu i za vašu ljubav prema svim svetima, bez prestanka zahvaljujem za vas...

u R2:

Zato *baš ja*, čuvši za vašu vjeru u Gospodinu Isusu i za vašu ljubav prema svima svetima, bez prestanka zahvaljujem za vas...

Ako R2 ovim prijevodom želi naglasiti *ja*, prevodi krivo; ako li želi naglasiti *zato*, onda bi bilo bolje, da je stavio *baš zato* ili napisao *zato baš, ja*. Najbolje bi bilo, da nije nadodavao *baš*, koji je R3 izbacio, i to opravdano. Usp. Gal 2, 10.

Iv 12, 50 glasi:

u G:
I znam, da je njegova zapovijed vječni život. Prema tome, što ja govorim, *onako* govorim, kako mi je Otac govorio.

u R2:
I znam da je njegova zapovijed vječni život. Prema tome, što ja govorim, govorim *točno tako* kako je meni Otac govorio.

R3 se povratio momu prijevodu. Jedini »ispravak«: *zapovijed njegova* mjesto moga: *njegova zapovijed*.

Točno je suvišan umetak. A *tako* je, držim, pogrešno; trebalo bi *onako*.

Lk 1, 37 glasi:

u G:
... jer Bogu *ništa* nije nemoguće.

u R2:
... jer Bogu *uopće* ništa nije nemoguće.

Zašto ovaj *uopće*? Da pojača kategoričnost tvrdnje? Tvrdnja je kategoričnija u mojoj formulaciji nego u formulaciji R2. *Bible de Jér*: ... car rien n'est impossible à Dieu.«

R3 se i ovdje vratio momu — ili svačijemu — prijevodu.

Rim 15, 27 glasi:

u G:
... jer ako su pogani postali sudionici njihovih duhovnih dobara, dužni su im pomoći svojim vremenitim dobrima.

u R2:
... jer ako su pogani postali sudionici njihovih duhovnih dobara, dužni su im *javno* pomoći svojim zemaljskim dobrima.

Na sreću R3 je izbacio *javno* i tako prijevod učinio i čitljivijim i vjernijim izvorniku.

Otkr 3, 2 glasi:

u G:
Probudi se i ojačaj ostatak umirućega života, jer nisam pronašao savršenim tvoja djela pred licem svoga Boga.

u R2:
Budi *stalno* budan i ojačaj ostatke koji *već* leže u *smrti!* Nisam, *zapravo*, pronašao savršenim tvoja djela pred licem moga Boga.

R3 mjesto *stalno* ima *uvijek*. Grčki: *ginu gregoron*. *Ginomai* odgovara latinskome *fito*, a *einai* latinskome *esse*. To je pitanje točnosti prijevoda, koja me ovdje ne zanima. Onaj *zapravo* zvuči mi neprirodno, kao da ne tumači prethodne rečenice. U grčkome mu odgovara *gar*. *Zapravo* dolazi vrlo mnogo puta u R2 i R3, posebno u Otkrivenju. Malo gdje je na mjestu. Usp. Otkr 19, 8. 10.

Lk 1, 13—15 glasi:

u G:

Ne boj se, Zaharija, jer je uslišana tvoja molitva. Tvoja će ti žena Elizabeta roditi sina, komu ćeš nadjenuti ime Ivan. Tebi će biti radost i veselje, a mnoge će obradovati njegovo rođenje, *jer* će biti velik pred Gospodinom.

u R1:

Nemoj se *više* bojati, Zaharija, jer je uslišana tvoja molitva. Tvoja će ti žena Elizabeta roditi sina, komu ćeš nadjenuti ime Ivan. Tebi će biti radost i veselje. *Također* će mnoge obradovati njegovo rođenje, *jer* će biti velik pred Gospodinom.

Isto mjesto glasi:

u R2:

Nemoj se bojati, Zaharija, jer je uslišana tvoja molitva! Tvoja će ti žena Elizabeta roditi sina komu ćeš nadjenuti ime Ivan. *Imat* ćeš radost i veselje, i mnoge će obradovati njegovo rođenje. *Dakako*, bit će velik pred Gospodinom.

u R3:

Ne boj se, Zaharija, jer je uslišana tvoja molitva! Tvoja će ti žena Elizabeta roditi sina komu ćeš nadjenuti ime Ivan. *Imat* ćeš radost i veselje, i mnoge će obradovati njegovo rođenje. *Dakako*, bit će velik pred Gospodinom.

Koliko promjena! A sve u tutanj!

Mi često osjetimo, da nešto ne »štima« u rečenici, iako nismo uvijek kadri gramatičkim i stilističkim pravilima »dokazati« ispravnost svoga osjećaja. Meni se čini, da *dakako* u zadnjoj rečenici prijevoda R2 i R3 toliko distonira, toliko strši, da čitatelja ispuni gorčinom. *Estai gar megas*. *Gar* je u grčkome *blag, mek, neprimjetljiv prijelaz*; tu je da osigura valovitost ritma u rečenici, da teče...

Dj 13, 26—27 glasi:

u G:

Braćo, sinovi Abrahamova roda, i ovdje prisutni priznavaoci istinitoga Boga, vama je poslana ova spasonosna riječ. *Uistinu*, stanovnici Jeruzalema i njihovi prvaci nisu upoznali Isusa...

u R2:

Braćo, sinovi Abrahamova roda, i ostali među vama *koji priznajete* pravoga Boga, nama je *bila* poslana ova riječ o spasenju. *Dakako*, stanovnici Jeruzalema i njihovi članovi Velikog vijeća nisu upoznali Isusa...

Mjesto Rupčićeva *dakako*, čovjek bi očekivao nešto kao *nažalost*. U grčkome stoji *gar*. I moj *uistinu* je odveć jak, ali opet je bolji od *dakako*. Meni se prva rečenica u R2 — a R3 slijedi u svemu R2 — čini nejasna, nerazumljiva. Ako se ne varam, iz rečenice bi trebalo zaključiti, da svi Abrahamovi sinovi ne priznaju pravoga Boga. Da mjesto *koji priznajete* stoji *koji priznaju*, kako bi i trebalo stajati, rečenica bi bila jasna. Ne shvaćam, kako je R2 došao do ovakva prijevoda, ako nije krivo razumio *Bible de Jér.*, koja prevodi: »Frères, vous les enfants de la race d'Abraham, et vous ici presents qui craignez Dieu, c'est à vous que ce message

de salut a été envoyé.« Prvi *vous* i drugi *vous* označuju u francuskome različite osobe, a treći *vous* odnosi se na obje skupine.

Prije nego pristupimo glavnim jezičnim nedostacima R2 — a djelomično i R3 — spomenut ćemo još dvije stvari, jer ih ne bi valjalo mimoići u ovome osvrtu.

U devetome izdanju molitvenika »Kita duhovnoga cvića«, Split, 1922, u MUCI čitamo ove stihove:

U plač udru s *Mandalinom*
za Isusom Gospodinom.

Tu su ženu — Mandalinu — svi noviji hrvatski prijevodi zvali Marija Magdalena. U Litanijama svih svetih zazivamo je tim imenom. Naravno, i ja sam sačuvao to ime.

Mt 26, 61 glasi u G: »Tu bijahu Marija Magdalena i druga Marija; sjedile su prema grobu.« R1 doslovno kao G. R2 i R3 imaju: »Tu su bile Marija iz Magdale i druga Marija; sjedile su prema grobu.« I na drugim mjestima o. Rupčić Mariju Magdalenu zove Marija iz Magdale, osim u Lk 8, 2. Tu je zove: »Marija, zvana Magdalanka«.

Držim, da bi trebalo ostati pri uobičajenom nazivu pa ovu sveticu i ubuduće zvati Marija Magdalena. Kada se o. Rupčić odlučio za promjenu imena, trebao je ovu ženu zvati Marija *Magdalanka*, kako i stoji u grčkome: *he Magdalene*. Walter Bauer u svome rječniku *Griechisch-deutsches Woerterbuch zu den Schriften des N. Testaments...* Berlin, 1937, kaže: *die Magdalerin*. Uostalom, tako je i o. Rupčić zove u Lk 8, 2. Zašto dva imena za istu ženu? Da su pisci Novoga Zavjeta Mariju Magdalenu htjeli zvati Marijom iz Magdale, onda bi pisali *Mariam apo* ili *ek Magdalias*, a ne *he Magdalene*. I u pretpostavci, da je Rupčićev prijevod točan, opet ne bi bilo razložno mijenjati ime ženi, pod kojim je poznata u hrvatskome narodu. Je li sugestija deplasirana?

Novi Zavjet Samariju zove *Samareia*, a njezine stanovnike *samarites-samaritai*. Ta je zemlja poznata na cijelome svijetu, zahvaljujući Milosrdnomu Samaritanu iz Lukina Evanđelja. Ako se dobro sjećam, i u Hrvatskoj se kaže Milosrdni ili Dobri Samaritanac. Držim, da je šteta, što hrvatski prijevod Novoga Zavjeta ne zovu stanovnike Samarije Samaritancima. Uzmimo na primjer Lk 10, 33. Grčki: *Samarites de tis hodeon elthen kat auton...* Zagoda prevodi: »A neki *Samarjanin* putujući dođe do njega.« Šarić (Madrid, 1959): »I neki *Samarijanin* na svome putu dođe u njegovu blizinu.« R3 prevodi: »Neki putnik *Samarijanac* dođe blizu njega pa kad ga vidje, sažali se.« G ima: »A neki putnik *Samaritanac* dođe blizu njega, pa mu se sažali na nj, kad ga opazi.« Radi *Dobrog* ili *Milosrdnog* Samaritanca, držim, da bi trebalo prevesti *Samarites* sa *Samaritanac*.

Već sam napomenuo, da, po mome mišljenju, o. Rupčić žrtvuje na nekim mjestima ljepotu jezika za volju originalnoj konstrukciji. Kao da mu je više stalo do toga, da se zna, da je u izvorniku tako i tako formulirana misao negoli da ta misao bude izražena prirodnim hrvatskim jezikom.

Evo još nekoliko primjera u potvrdu ove tvrdnje.

M. Zerwick («Graecitas», p. 59) piše:

»Inter proprietates linguae hellenisticae habetur etiam *frequentia*, qua occurrit substantivum sine articulo, quod sequitur adiectivum cum articulo, ubi scl. nomen prius generice sumitur et postea ut adiectivo determinatum resumitur e. g. A 7, 35 'Moysen Deus misit *syn heiri angelu tu ofthentos auto en to bato*' — per manum alicuius angeli, illius scl. qui ei apparuit in rubo.«

Zatim Zerwick nabraja nekoliko mjesta, gdje po njegovu mišljenju dolazi ova ista vrsta izražavanja: Iv 14, 27; Lk 7, 32; 15, 22; 18, 9; Dj 11, 21; 25, 23.

Dj 7, 35 glasi:

u G:

I Mojsija, koga su odbili riječima: »Tko je tebe postavio za glavara i suca«, njega im pošalje Bog kao glavara i osloboditelja *posredovanjem anđela*, koji mu se ukazao u grmu.

u R2 i R3:

Onoga Mojsija koga su odbili riječima: »Tko je tebe postavio za glavara i suca«, Bog im posla kao glavara i osloboditelja po *nekom anđelu, onomu* koji mu se ukaza u grmu.

Ne vidim razloga riječi *nekom*, jer slijedeća rečenica točno određuje anđela, koji je poslan Mojsiju.

Lk 18, 9 glasi:

u G:

Nekima, koji su se, puni pouzdanja u se, držali pravednicima i druge prezirali, iznese prisposobu.

u R2:

Reče još *ovu* usporedbu *na račun* nekih, *onih dakako* koji su bili uvjereni u svoju *vlastitu* pravednost, a druge prezirali.

Ova rečenica u R2 progovara Luki nepoznatim jezikom. Sreća, da je R3 to osjetio, pa ju je barem djelomično povratio običnom govoru, kojim je pisan Novi Zavjet, posebno Evanđelja.

Grčki glasi: *Eipen de kai pros tinas tus pepoithotas ef heautois hoti eisin dikaioi kai eksuthenuntas tus loipus ten parabolen tauten.*

Good News prevodi: »Jesus also told this parable to people who were sure of their own goodness and despised everybody else.«

Dj 11, 21 glasi:

u G:

I ruka Gospodnja bijaše s njima, te velik broj prigrljivjeru i obrati se Gospodinu.

u R2 i R3:

I ruka Gospodnja bijaše s njima te velik broj, *i to onaj* što prigrljivjeru, obrati se Gospodinu.

R1 sve doslovno kao G.

Ako R2 želi reći isto što i G — meni se čini, da to želi — onda je rečenica bolje formulirana u G nego u R2. Ili možda imam krivo?

* * *

Na nekim mjestima R2 se dosta udaljio od moga prijevoda. To se može lako ustanoviti, ako se usporede R2 i R1. R1 slijedio je, kako je već rečeno, gotovo doslovno moj prijevod. To udaljivanje katkada — vrlo rijetko — poboljšava moj prijevod, a redovito ga pogoršava. Tako ja držim. Ovdje donosim usporedo malo dulji odlomak iz prve Petrove u svome i Rupčićevu prijevodu. Onima, koji znaju grčki, bit će dosta usporediti izvornik i prijevode, da prosude, koji je vjerniji izvorniku i jezično bolji. Za one, koji ne znaju grčki, donosim isti odlomak u dva suvremena evropska prijevoda, oba objelodanjena poslije moga prijevoda.

1 Pet 3, 8—18 glasi:

u G:

Na koncu, svi budite istog osjećaja, puni sućuti, bratske ljubavi, milosrđa i poniznosti! Ne vraćajte zlo za zlo, ni uvredu za uvredu, već naprotiv blagosivajte, jer ste na ovo pozvani, da baštinite blagoslov! »Tko uistinu želi uživati život i vidjeti sretne dane, neka sustegne svoj jezik od zla i svoje usne od zavarljivih riječi; neka se ukloni od zla i neka čini dobro; neka traži mir i neka postojano ide za njim, jer Gospodnje oči gledaju pravednike i njegove uši slušaju njihovu molitvu, a Gospodnje se lice okreće protiv onih, koji čine zlo.«

Pa tko vam može naškoditi, ako revnujete za dobro? Naprotiv, blago vama, ako moradnete i trpjeti zbog pravde. »Ne dajte se od njih ni zastrašiti ni zbuniti«, već sveto postupajte s Gospodinom Kristom u vašim srcima! Budite uvijek spremni odgovoriti svakomu, tko vam zatraži razloge nade, koja je u vama, ali kratko i obzirno. Imajte dobru savjest, da se oni, koji ocrnjuju vaše dobro življenje u Kristu, posrame u onome, u čemu vas kleveću!

Jer je bolje, ako je takva volja Božja, trpjeti čineći dobro, nego čineći zlo. I Krist je uistinu jedamput umro za grijeha, da nas

u R2:

Na kraju, svi budite jednodušni, puni suosjećanja, bratske ljubavi, milosrđa i poniznosti! Ne vraćajte zlo za zlo, ni uvredu za uvredu, već naprotiv blagoslivljajte jer ste na to pozvani da baštinite blagoslov! »Tko« uistinu »hoće ljubiti život i iskusiti sretne dane, neka sustegne svoj jezik od zla i svoje usne od zavodljivih riječi; neka se ukloni od zla i neka čini dobro; neka teži za mirom i neka ga nastoji postići, jer Gospodin ima oči na pravednicima i svoje uši napinje njihovim molitvama, a Gospodnje se lice okreće protiv onih, koji čine zlo!« Pa tko će vam nauditi ako budete zaneseni za dobro? Štoviše, blago vama ako biste i trpjeli zbog pravednosti! »Nemojte se njihove prijetnje ni zastrašiti ni zbuniti!« Naprotiv, štujte u svojim srcima Krista kao Gospodina, uvijek spremni na odgovor svakomu tko vam zatraži razlog nade koja je u vama. Ali neka to bude blago i s poštovanjem jer imate dobru savjest, da se oni koji ocrnjuju vaše dobro vladanje u Kristu posrame u onome u čemu vas kleveću! Bolje je, naime, ako bi htjela volja Božju, da trpите čineći dobro, nego čineći zlo. Jer i Krist je jedanput

privede k Bogu; on, pravedan za nepravedne, on, koji je umro po tijelu, ali oživio po duhu.

umro zbog grijeha da nas privede k Bogu, on pravedan za nepravedne; on koji je bio ubijen s *obzirom* na tijelo, ali oživio s *obzirom* na duh.

Po mome mišljenju Rupčićevi izrazi: *tko hoće ljubiti život*«, »svoje uši *napinje* njihovim *molitvama*«, »ako bi *htjela volja* Božja« nisu u duhu hrvatskoga jezika. Držim, da su slijedeće riječi i rečenice krivo prevedene: »ako budete *zaneseni za dobro*«: zelotai genoisthe; »s poštovanjem«: meta fobu; »*štujte* Krista kao Gospodina: Kyrion de Hriston hagiasete; »jer imate dobru savjest«: syneidesin ehontes agathen; »ubijen s *obzirom* na tijelo ... oživio s *obzirom* na duh«: thanatotheris en sarki, zoopoiethis en pneumatii. Ako nema tiskarske pogreške u rečenici: »Nemojte se njihove prijetnje ni zastrašiti ni zbuniti«, rekao bih, da ne zvuči najbolje u hrvatskome jeziku.

Ostale su Rupčićeve promjene irelevantne u pogledu kakvoće prijevoda. Ja ne vidim razloga, da se *sućut* zamijeni *suosjećanjem*; *zavarljive riječi zavodljivim riječima*. Po mome skromnome mišljenju samo jedna Rupčićeva promjena znači poboljšanje prijevoda, a ta je: »blago« mjesto moga »kratko«. To je u mome prijevodu očita pogreška.

Isti odlomak glasi u »The New English Bible«: »To sum up: be one in thought and feeling, all of you; be full of brotherly affection, kindly and humbly-minded. Do not repay wrong with wrong, or abuse with abuse; on the contrary, retaliate with blessing, for a blessing is the inheritance to which yourselves have been called. 'Whoever loves life and would see good days must restraint his tongue from evil and his lips from deceit; must turn from wrong and do good, seek peace and pursue it. For the Lord's eyes are turned towards the righteous, his ears are open to the prayers; but the Lord's face is set against wrong-doers'.

Who is going to do you wrong if you are devoted to what is good? And yet if you should suffer for your virtues, you may count yourselves happy. Have no fear of them: do not be perturbed but hold Lord Christ in reverence in your hearts. Be always ready with your defence whenever you are called to account for the hope that is in you, but make that defence with modesty and respect. Keep your conscience clear, so that when you are abused, those who malign your Christian conduct may be put to shame. It is better to suffer for well-doing, if such should be the will of God, than for doing wrong. For Christ also died for our sins once and for all. He, the just, suffered for the unjust, to bring us to God. In the body he was put to death; in the spirit he was brought to life.«

U bilješkama čitamo: »Or 'do not fear what they fear' mjesto: »Have no fear of them«; Or 'hold Christ in reverence in your hearts, as Lord' mjesto: »But hold the Lord Christ in reverence in your hearts«; some witnesses read 'suffered' mjesto »died«; some witnesses read 'for sins'; others read 'for us'«.

Isti odlomak prevodi P. Rossano:

»Infine siate tutti concordi, compassionevoli, amanti dei fratelli, misericordiosi, umili; non redendo male per male, o ingiuria per ingiuria, ma, al contrario, benedicendo; poiché a questo siete stati chiamati: ad avere in retaggio benedizione. Infatti: 'Chi vuole godere la vita e vedere giorni beati, raffreni la lingua del male e la labbra dal profferire inganni; schivi il male e faccia il bene, cerchi la pace e le vada dietro; perché gli occhi del Signore sono sopra i giusti, e le sue orecchie sono attente alle loro preghiere; ma il volto del Signore è contro chi fa il male'.

E chi vi potrà fare del male, se sarete *ferventi* nel bene? Ma se anche *doveste soffrire* per la giustizia, beati voi! 'Non vi sgomentate per paura di loro, ne vi turbate', ma *santificate il Signore Cristo*, nei vostri cuori, pronti sempre a rispondere a chiunque vi domandi ragione della speranza che è in voi, ma con mansuetudine e *rispetto, con rettitudine* di coscienza, affinché, mentre parlano di voi, rimangono confusi quelli che calunniano la vostra buona condotta in Cristo. È meglio infatti, se così vuole Dio, soffrire facendo il bene, che facendo il male. Anche Cristo è morto per i peccati, una volta per sempre, giusto per gli ingiusti, al fine di ricondurvi a Dio, ucciso *nella carne*, ma vivificato *nello spirito*.«

Očito je iz ovih dvaju prijevoda, da ni »The New English Bible« ni P. Rossano ne žrtvuju duha svoga jezika grčkomu slovu. Grčki izraz: *kai ota autu eis deesin auton*, koji u Vulgati glasi: *et aures eius in preces eorum*, Englezi prevode: »his ears are open to the prayers«, a P. Rossano prevodi: »e le sue orecchie sono attente alle loro preghiere«. Isto tako grčki tekst: *ei theloi to thelema tu Theu*, što u Vulgati glasi: *si voluntas Dei velit* Englezi prevode: »if such should be the will of God«, a Rossano: »se così vuole Dio«. R2 prevodi zadnju rečenicu: »ako bi htjela Božja volja«. Kako bi to zvučilo, kada bi netko napisao: ako bi htjela moja volja?

* * *

Hrvatski prijevodi Evanđelja i Djela Apostolskih — od Zagode do danas — uglavnom se razlikuju ruhom. U tim knjigama nema mnogo teških mjesta, pa se pitanje prijevoda svodi prvenstveno na formu, na jezik; cilj bi morao biti, da prijevod u isto vrijeme bude vjeran i čitljiv, koliko je moguće, i da sačuva boju i miris neba, pod kojim je izrastao original. Da izrazi osnovni problem, pred kojim se nalaze pjesnici. Tin je Ujević, ako se točno sjećam njegovih riječi, pisao: »Tko će staviti u najbolje metre...« Mutatis mutandis pjesnikova se riječ može primijeniti i na prevodioce Novoga Zavjeta, posebno na prevodioce Evanđelja i Djela Apostolskih.

Slijedeći odlomak (iz Zagodina i moga prijevoda) može poslužiti kao ilustracija ove misli.

Mt 26, 67 (Zagoda): »Tada su pljuvali u lice njegovo i udarali ga šakama, a jedni su ga udarali po obrazu govoreći: Proroci nam, Kriste, tko je, koji te je udario.«

G prevodi: »Tada su mu jedni pljuvali u lice i udarali ga pesnicama, a drugi su mu davali zaušnice. Pritom su govorili:

— Proreci nam, Kriste, tko te je udario.«

Oba su prijevoda točna. Ako bi tko tvrdio, da je jedan prijevod bolji nego drugi, to ne bi »obrazložio« točnošću nego jezikom prijevoda.

Hrvatski prijevodi ostalih novozavjetnih knjiga, ako se eventualno izuzmu tri Ivanove poslanice — od Zagode do danas — uvelike se razlikuju ne samo ruhom nego i sadržajem. Razlika je u čitljivosti, jasnoći, perspektivnosti, u »serviranju« bogatstva misli, koje su u nekim hrvatskim prijevodima iznesene gotovo u formi rebusa, a u nekim izrečene jezikom, koji ne odgoni čitatelja. Naravno, još smo uvijek daleko od ideala: da prijevod teče prirodno kao suze niz obraze male djece. Ideal se po svoj prilici ne će nikada dostići: traduttore-traduttore.

Sveučilišni profesor o. Dionizije Lasić (Via Merulana 124 -00 185, ROMA), koji je pomno pregledao moj prijevod i usporedio s izvornim tekstom, pisao mi je, pošto je pregledao corpus Paulinum, da mi je uspjelo »pretočiti sv. Pavla u lijep hrvatski jezik«.

* * *

Meni se čini, da mnogim Rupčićevim rečenicama nedostaje gipkost, da idu u raskorak s prirodnim načinom izražavanja.

Mt 26, 12 glasi:

u G:	u R2:
Ona, dok izlijeva pomast na moje tijelo, izlijeva je za moj ukop.	... jer to što je izlila ovu pomast na moje tijelo, učinila je to, da me pripremi za ukop.

Možda je prijevod u R2 bolji nego u G, ali je slabo formuliran.

Mk 16, 6 glasi:

u G:	u R1:
Ne strahujte!	Ne budite više zapanjene!

Isti tekst glasi:

u R2:	u R3:
Ne budite zapanjene!	Ne bojte se!

R3 je dobar barem jezično. Ne bojte se grčki se kaže *me fobeisthe*, a Mk ima: *me ekthambeisthe*.

Lk 1, 20 glasi:

u G:	u R2:
... jer nisi vjerovao mojim riječima, koje će se ispuniti u svoje vrijeme...	... jer nisi vjerovao mojim riječima, premda su <i>takve</i> koje će se ispuniti u svoje vrijeme.

R3 ima: »... jer nisi vjerovao mojim riječima, premda su *takve* da će se ipak ispuniti u svoje vrijeme...« Ovo je jezično dobro, ali nepotrebno rastegnuto.

Mt 15, 4—6 glasi:

u G:

Bog je uistinu zapovjedio: »Poštuj oca i majku!« i: »Tko prokune oca ili majku, mora smrću umrijeti!« A vi kažete, da ne treba više štovati oca ili majke onaj, koji izjavi ocu ili majci: »Sve moje, čim bi se mogao pomoći, proglašeno je žrtvenim darom.« Tako ukidoste Božju zapovijed za ljubav vašoj predaji.

u R2 i R3:

Ta, Bog je rekao: »Ispuni svoje dužnosti prema ocu i majci!« i: »Tko prokune oca ili majku, neka se kazni smrću!« A vi kažete: »Tko god rekne ocu ili majci: „Ono čime bih ti mogao pomoći posvetni je dar“, taj je sigurno slobodan od dužnosti prema ocu i majci.« Tako ukidoste Božju zapovijed zbog vaše predaje.

Potertane riječi glase u grčkome: *Tima ton patera kai ten metera*. To je četvrta Božja zapovijed, koja je u Hrvatskoj uvijek glasila: Poštuj oca i majku! Meni se čini, da Rupčićev prijevod kaže manje nego izvor-nik. Osim toga, nema nikakva razloga, da se uobičajeni prijevod mijenja. A činjenica, da o. Rupčić isti grčki tekst — Lk 18, 20; Ef 6, 2. — prevodi »Poštuj oca i majku!« ne treba komentara. Istina, i *Bible de Jér.* prevodi: »Rends tes devoirs à ton père et à ta mère«, ali u opasci ističe, da nije doslovan prijevod. *Bible de Jér.* ima svojih slabosti kao i svaki drugi prijevod; često se pretvori u komentar.

To je pitanje točnosti prijevoda, koja me na ovome mjestu ne zanima. Kako vama zvuči: *sigurno* je slobodan?

Lk 2, 10 glasi:

u G:

Ne bojte se, jer vam javljam ve-
liku radost, koja će razveseliti
sav narod.

u R1:

Nemojte se više bojati, jer vam
javljam veliku radost, koja će
razveseliti sav narod.

Isti tekst glasi:

u R2:

Nemojte se bojati, jer vam dono-
sim radosnu vijest o jednom ve-
likom veselju za sav narod.

u R3:

Ne bojte se, jer vam, evo, dono-
sim radosnu vijest o velikom ve-
selju za sav narod.

Grčki: *Me fobeisthe, idu gar euangelizomai hymin haran megalen, hetis estai panti to lao.*

Usprkos svim metamorfozama, kroz koje je prošao, moj mi se pri-
jevod još uvijek čini najboljim; nenametljivošću i jednostavnošću naj-
bliži je originalu.

Lk 1, 1—4 glasi:

u G:

Budući da su mnogi pokušali sa-
staviti *izvješće* o događajima, što
su se zbili među nama, kako su
nam ih predali oni, koji od po-

u R1:

Nakon što su mnogi pokušali sa-
staviti *izvješće* o događajima, što
su se zbili među nama, kako su
nam ih predali oni, koji od po-

četka bijahu očevici i sluge Riječi, odlučih i ja, *nakon* što sam ih pomno ispitao sve od početka, da ti ih napišem po redu, plemeniti Teofile, da se osvjedočiš o sigurnosti nauke, koju su primio.

četka bijahu očevici i sluge Riječi, *učini se i meni dobro*, nakon što sam ih pomno ispitao sve od početka, da ti ih napišem po redu, *plemeniti* Teofile, da se osvjedočiš o sigurnosti nauke, koju si primio *živom riječju*.

Isto mjesto glasi u R2 i R3:

Budući da su mnogi pokušali *srediti pripovijedanje* o događajima, što su se dogodili među nama, *ikako* su nam ih predali oni koji su od početka bili očevici i sluge Riječi, *učini se i meni dobro*, *pošto* sam ih pomno ispitao sve od početka, da ti ih napišem po redu, *preuzvišeni* Teofile, da se osvjedočiš o sigurnosti nauke koju si primio.

Ovaj odlomak nisam citirao zbog jezičnih razloga — jezično je i Rupčićev prijevod, ako se ovdje može govoriti o njegovu prijevodu, lijepo formuliran; naveo sam ga, da bih upozorio na činjenicu, da je ovdje o. Rupčić (R1) izmijenio moj *budući da* u *nakon što*. To ne bi trebalo ni spominjati, kada se ne bi znalo, da je o. Rupčić u R2 i R3 gotovo posve eliminirao izraz *nakon što*.

Lk 1, 77 glasi:

u G:

... da upoznaš njegov narod sa spasenjem.

u R1:

... da pokažeš njegovu narodu spasenje.

Isto mjesto glasi:

u R2:

... da *pružiš* njegovu narodu spoznaju spasenja.

u R3:

... da narodu njegovu *pružiš* spoznaju spasenja.

Bible de Jér.: »... pour donner à son peuple la connaissance du salut.« Izgledom je R2 vrlo blizak prijevodu *Bible de Jér.* Razlika je u tome, što je francuska rečenica formulirana vrlo elegantno i posve u duhu francuskoga jezika. R2 je po mome mišljenju daleko od duha hrvatskoga jezika.

Lk 5, 21 glasi:

u G:

Tko je ovaj, koji *huli* na Boga?

u R2:

Tko je ovaj koji *izriče uvredu* protiv Boga?

R3 se vraća momu prijevodu: »Tko je ovaj što *huli* na Boga?«

Lk 8, 17 glasi:

u G:

Nema, naime, ništa sakriveno, što se ne će očitovati; ništa tajno, što se ne će saznati i izići na svijetlo.

u R1:

Nema, naime, ništa sakriveno, što ne će *trebati* da se očituje; ništa tajno, što *sigurno ne bi trebalo* da se sazna i iziđe na javu.

Lk 8, 50 glasi:

u G:

Ne boj se! Samo vjeruj! Ozdravit će.

u R1 i R2:

Nemoj se više bojati! Samo *drži* vjeru! Ozdravit će.

Grčki: *Me fobu, monon pisteue kai sothesetai.*

R3 doslovno sve kao u G.

Ova kratka rečenica vrlo je poučna. Ako je o. Rupčić izbacio *više i drži*, koje je unio u R2 slijedeći Zerwicka — tene fidem — time je pokazao, da su i ostala njegova nadodavanja kao: *dalje, stalno, trajno, nastaviti, ustrajati, neumorno* itd. neopravdana i bez temelja. Ako su dvije spomenute riječi izbacili iz prijevoda zagrebački stručnjaci, trebalo je da budu dosljedni pa da ih izbace sve, i to od početka do kraja knjige.

Interesantno je istaknuti, da Zerwick *pisteue* — na ovome mjestu — »prevodi«: *tene fidem* («Analysis« *ad h. l.*), a *pisteute* u Iv 14, 1. prevodi: *credite*. Ne kaže: *tenete fidem*. Na oba mjesta Isus traži vjeru, upotrebljava isti glagol i isti način i vrijeme, pa bi čovjek očekivao, da će i prijevod biti jednak. Ali prijevod nije jednak. To je interesantno. A još je interesantnije, da ovo nije zapazio o. Rupčić.

Lk 4, 13 glasi:

u G:

I, nakon što ga je kušao na sve moguće načine, davao se udalji od njega do određenoga vremena.

u R2:

Đavao se, pošto je *iscrpao svaki oblik kušnje*, udalji od njega do pogodna časa.

R3 ima: »Đavao, pošto je *iscrpao sve moguće kušnje*, udalji se od njega do pogodna časa.« R3 je bez sumnje bolji jezično od R2, ali je daleko od toga da bude dobar.

Iv 7, 16 glasi:

u G:

Moja nauka nije moja — odgovori im Isus — nego onoga, koji me je poslao.

u R2:

Moja nauka nije *toliko* moja — odgovori im Isus — nego *radije* onoga koji me je poslao.

Toliko — radije! Čudan jezik, a prijevod još čudniji!

R3 ima: »Moja nauka nije *od mene* — odgovori im Isus — nego *od onoga* koji me je poslao.« Bolje?

Iv 12, 44 glasi:

u G:

Tko vjeruje u me, ne vjeruje u me, nego u onoga, koji mene posla.

u R2:

Tko vjeruje u me, ne vjeruje *toliko* u me nego *radije* u onoga koji mene posla.

R3 ovdje nije ništa ispravio u R2. Zašto?

Iv 14, 24 glasi:

u G:	u R1:
Tko mene ne ljubi, ne opslužuje mojih riječi. A riječ, koju slušate, nije moja, već Oca, koji me posla.	Tko mene ne ljubi, ne <i>vrši moje</i> <i>nauke</i> . A nauka, koju slušate, nije moja, već Oca, koji me posla.

Čovjek bi očekivao, da će i ovdje biti: »nauka, koju slušate nije *toliko* moja, već *radije* Oca, koji me posla.«

R2 i R3 vraćaju se momu prijevodu, osim *drži* mjesto moga *opslužuje*.

Dj 9, 5 glasi:

u G:	u R1 i R2:
Ja sam — onaj će nato — Isus, koga ti progoniš. <i>Nu</i> , ustani i hajde u grad!	Ja sam — onaj će nato — Isus koga ti progoniš. <i>Radije</i> ustani i hajde u grad!

Radije?

Mjesto *radije* R3 ima *a sad*.

Iv 8, 23 glasi:

u G:	u R2 i R3:
Vi ste od ovoga svijeta, ja nisam od ovoga svijeta.	Vi ste <i>ovosvjetski</i> , ja nisam ovo- svjetski.

Iv 8, 37 glasi:

u G:	u R2 i R3:
Ali me nastojite ubiti, jer moja riječ nema pristupa k vama.	Ali me <i>uza sve</i> to želite ubiti, jer moja riječ ne <i>prodire</i> u vas.

Grčki: *Alla zeteite me apokteinai, hoti ho logos ho emos u horei en hymin.*

»Ne prodire u vas«! Sve mi se čini, da to nije evanđeoski. *Bible de Jér.*: »... n'empêche que vous voulez me tuer, parce que ma parole n'entre pas en vous.«

Iv 5, 39 glasi:

u G:	u R2:
Vi istražujete Pismo, jer mislite, da ćete u njemu naći vječni život.	Vi istražujete Pisma <i>u kojima</i> mislite da ima vječni život.

Neobična rečenica. Zar ne? *Bible de Jér.*: »Vous scrutez les Écritures dans lesquelles vous pensez avoir la vie éternelle.« Ove dvije rečenice, koliko su god izgledom slične, toliko su različite značenjem. »Vous pensez avoir« znači: mislite, *da vi imate*.

Dj 26, 11 glasi:

u G:	u R1:
Često sam ih, idući iz sinagoge u sinagogu, prisiljavao teškim kaznama, <i>da psuju</i> .	Često sam ih <i>puta</i> , idući iz sina- goge u sinagogu, <i>htio</i> prisiliti, da <i>izgovaraju</i> <i>grdnje</i> protiv Boga.

R2 i R3 prevode ovo mjesto:

»Po *svim* sinagogama prisiljavao sam ih, više puta kažnjavanjem, da *izgovaraju grdnje protiv Boga*.« Ovo je mjesto krivo prevedeno, ali ga ne citiram zbog toga. Pretpostavimo, da je Pavao, odnosno Savao, silio kršćane, da grde Boga. Zar i u tome slučaju ne bi bilo hrvatskije reći: »prisiljavao sam ih, da *grde Boga*«, nego da »izgovaraju grdnje protiv Boga«?

Good News komentira, ali ispravno: »I have punished them in all the synagogues and tried to move them to *deny their faith*.« *Bible de Jér.*: »Souvent aussi, parcourant toutes les synagogues, je voulais, par mes sévices, les forcer à blasphémer.«

Dj 13, 45 glasi:

u G:

Kad Židovi vide toliki narod, napune se zavisti te na Pavlove riječi odgovore uvredama.

u R2 i R3:

Kad Židovi vidješe toliki narod, napuniše se zavisti te na Pavlove riječi odgovoriše uvredama *protiv Boga*.

Ovo je jezično lijepo i na visini, ali zašto bi Židovi vrijeđali Boga, komu služe?

Good News komentira dobro: »They spoke against what Paul was saying and *insulted him*.«

Dj 14, 5 glasi:

u G:

Kad pogani i Židovi skupa sa svojim prvacima navale na njih, da ih zlostavljaju, apostoli, uočavajući položaj, pobjegnu u Listru i Derbu.

u R2 i R3:

Ali kad među poganima i Židovima pod vodstvom njihovih članova Velikog vijeća *nastade pokret* da apostole zlostavljaju i kamenuju, i kad ovi to saznadoše, pobjegoše u Listru i Derbu.

*Nastade pokret?!
i kamenuju.*

Mk 4, 22 glasi:

u G:

Uistinu, sve sakriveno teži, da se očituje, a sve, što je učinjeno tajno, teži, da iziđe na svijetlo.

u R1:

Uistinu, što je sakriveno *samo* je zato sakriveno, da se (jednom) objavi, i što je učinjeno tajno *samo* zato je (tako učinjeno) da (jednom) iziđe na javu.

Tri zagrade u jednoj rečenici! Na sreću, R3 je to popravio dosta dobro.

Dj 19, 21 glasi:

u G:

Kad ovo prođe, Pavao, *potaknut od Duha, odluči* ... otići u Jeruzalem.

u R1 i R2:

Kad to prođe, Pavao *stvari sebi odluku* da ... otiđe u Jeruzalem.

Na sreću, R3 je to ispravio; prevodi: *naumi*. Ne ulazim u točnost prijevoda, posebno izraza: *etheto ho Paulos en to pneumatī*... Možda drugom zгодom.

Rim 1, 13 glasi:

u G:

Htio bih, da znate, braćo, da sam često odlučivao doći k vama...

u R2:

Htio bih da znate, braćo, da sam više puta stvorio sebi odluku da ću doći k vama...

R3 je to ispravio.

Kada sam prevodio Novi Zavjet, nastojao sam da ne umećem riječi, osim u krnjim i nepotpunim rečenicama. Tako, preveo sam Lk 11, 51: »Da, ja vam kažem, za to će se tražiti račun od ovoga naraštaja«, a Iv 10, 4. preveo sam: »Kad sve svoje ovce izvede, krene pred njima.« Potcrtane riječi, iako se formalno ne nalaze u tekstu, nisam stavio u zagrade, jer mi se činilo, da su tu — između redaka. Držao sam tada — držim i sada — da zgrade umanjuju čitljivost prijevoda, pa sam ih izbjegavao, koliko je god bilo moguće.

R1 stavio je priličan broj riječi u zgrade. Tako obje navedene i potcrtane riječi stoje u zgradama u R1. Držim, da time nije ništa pridonio prijevodu. Naprotiv.

Grčke termine *Theos tes elpidos*, *Theos tes eirenes*, *Theos tes hypomenes*, *Theos tes parakleseos* i slične prevodio sam: Bog nade, Bog mira, Bog strpljivosti, Bog utjehe. R1 je preveo ove izraze: Bog (izvor) nade, Bog (izvor) mira, Bog (izvor) strpljivosti, Bog (izvor) utjehe. Iako neki suvremeni prijevodi prevode kao i R1, treba reći, da prevode, po mome mišljenju, krivo, jer *ho Theos tes eirenes* kaže više nego »Bog (izvor) mira.« Bog nije samo izvor mira; on je i čuvar, jamac mira, on je i cilj mira.

Da se vratimo zgradama. R1 je uvijek stavio *izvor* u zgrade. Jednako je postupio i s drugim nadodanim ili umetnutim riječima. U tome je, moglo bi se reći, odveć pedantan, gotovo skrupulozan. R2 izbacio je zgrade na mnogim mjestima. Tako nema više zgrada u spomenutim rečenicama — Iv 10, 4; Lk 11, 51. Ni riječ *izvor* nije više u zgradama. U tome ga slijedi R3. Držim, da je to opravdan i razborit postupak. Ali ima još dosta zgrada u R2: 1 Tim 4, 13; 2 Tim 4, 2; Tit 3, 10. Karakteristično je, da u R2 i R3 zgrade stoje redovito, gdje je umetnuta samo jedna riječ, a gdje su umetnute čitave rečenice, tu nema zgrada. O. Škrinjar piše: »Kor 6, 8—10 prijevod je opterećen frazom 'čini se... a zapravo', koja se opetuje sedam puta...« Tu nema nijedne zgrade. Isto tako umetnuta je rečenica »treba pričekati« — 2 Sol 2, 7 — ali ni tu nema zgrade. Gal 2, 10 umetnute su riječi: »htjeli su«, ali ni tu nema zgrade. To je samo par primjera.

R2 je vrlo bogat kombinacijom zgrada i crtica. Tako u odlomku Rim 1, 1—7. R1, koji se samo djelomično udaljio od moga prijevoda,

ima samo jedne crtice. R2 ima crtice u crticama i u njima dva puta zagrade. Na sreću, R3 je izbacio zagrade, a crtice stavio na druga mjesta, pa se prijevod lakše čita. Svako novo izdanje donosi novi prijevod ovoga odlomka. Čovjek se pita, da li se radi o istome izvorniku.

Koliko li crtica u Gal 2, 18—21! Ako tko uspoređi ovaj odlomak u prijevodu R1 i R2, vidjet će, što kanim reći ovim uskličnikom. (R1 slijedi doslovno moj prijevod). Kako li je izlomljen zagrađama i crticama tekst Ef 4, 20—24!

* * *

Ovdje donosim jedno cijelo poglavlje — Rim 14 — u dva stupca. U prvome donosim svoj prijevod. Potertane su sve riječi, koje je R1 izmijenio. U drugome stupcu donesene su sve promjene R1.

Slabog u vjeri *primajte ljubezno* bez pretresanja njegova mišljenja! Jedan vjeruje, da smije sve jesti; drugi, koji je slab u vjeri, jede samo povrće. Koji jede sve, neka ne prezire onoga, koji ne jede sve; a koji ne jede sve, neka ne sudi onoga, koji jede sve, jer ga je Bog *primio!* Tko si ti, da sudiš tuđem *sluzi?* Ili stoji ili pada, stvar je njegova gospodara. A stajat će, jer ga Gospodin može tako držati. Jedan razlikuje dan od dana, drugi smatra jednakim sve dane. Neka svatko bude po-sve uvjeren u svoje mišljenje! Tko pazi na dan, to čini radi Gospodina; tko jede sve, to čini radi Gospodina, jer zahvaljuje Bogu; tko ne jede sve, ne jede radi Gospodina, i on također zahvaljuje Bogu.

Nijedan od vas ne živi *samu* sebi i nijedan ne umire samu sebi, jer ako živimo, Gospodinu živimo, ako li umiremo, Gospodinu umiremo. Dakle: bilo da živimo, bilo da umiremo, Gospodinu pripadamo, jer je zato Krist umro i oživio, da *gospodari* i mrtvima i živima. A ti, zašto sudiš svoga brata? Ili ti, zašto prezireš svoga brata? Ta, svi ćemo *doći pred sud Božji*, jer je pisano: »Tako mi ži-

pripuštajte u svoje društvo

odabrao za se
slugi

samom

da bude gospodarom

stajati pred sudom Božjim.

vota, veli Gospodin, meni će se pokloniti svako koljeno, i svaki će jezik slaviti Boga.« Prema tome, svaki će od nas dati Bogu račun za se.

Zato ne sudimo više jedan drugoga, već radije mislite o tom, da ne date bratu prigodu *spoticanja* ili *sablazni*! Znam i uvjeren sam u Gospodinu Isusu, da ništa nije nečisto po sebi. Ali onomu, koji nešto drži nečistim, njemu je nečisto. Ako ti jelom žalostiš svoga brata, već ne postupaš po ljubavi. Ne upropašćuj svojim jelom onoga, za koga je Krist umro! *Neka vaše dobro ne bude predmetom proklinjanja!* Kraljevstvo Božje, naime, nije ni jelo ni piće, nego *pravda*, mir i radost u Duhu Svetomu. Tko zbilja *tako* služi Kristu, ugodan je Bogu i mlo ljudima. Prema tome, starajmo se za ono, što promiče mir i uzajamnu izgradnju! Ne razaraj Božjeg djela zbog jela! Istina, sve su stvari čiste, ali su zlo za čovjeka, koji ih jede *naveden* sablazni. Dobro je ne jesti mesa i ne piti vina i mišta ne činiti, *što* daje povod posrtaju tvoga brata. A ti svoje uvjerenje čuvaj za se pred Bogom. Blago onomu, koji ne osuđuje sama sebe onim, što *izabire!* Ali, koji usprkos svojim sumnjama jede, sam sebe osuđuje, jer ne postupa po uvjerenju. A sve je, što se ne čini po uvjerenju, grijeh.

da posrne ili se spotakne

Ne dopustite da se o vašem dobru govori zlo!

pravednost ovim

dajući

čime se

izabere

Kako se vidi, promjene nisu odveć brojne. Po mome mišljenju neke su na bolje: *odabrao za se* i možda *pripuštajte u svoje društvo*; neke su na gore: *slugi, samom, da bude gospodarom, ovim* i možda *čime se*. Ostale, iako jezično dobre, čine mi se suvišnim ili nepotrebnim. Istina, ima jedna cijela rečenica promijenjena: »Ne dopustite, da se o vašem dobru govori zlo!« U mome prijevodu glasi: »Neka vaše dobro ne bude predmetom proklinjanja!« Rečenica je nejasna u originalu; ne vidi se

orijentacija Pavlovih smjeranja. Prevedena doslovno, postaje zagonetkom. Zato svatko problem rješava proprio Marte. Grčki glasi: *Me blasfemeistho un hymon to agaton. Good News* više komentira nego prevodi: »Do not let what you regard as good acquire a bad name.« »*Nuovo Testamento*« a cura di Piero Rossano, Torino, 1963. prevodi: »Non divenga motivo di biasimo il vostro privilegio!«

Poznato je, da se može pristupiti stvarima i problemima s različitim gledišta: »visto da sinistra« i »visto da destra«. Možemo reći, da je moj prijevod gornje Pavlove misli »visto da sinistra«, a Rupčićev »visto da destra«, ili obratno, to je svejedno. Viđen u ovoj perspektivi, prijevod R1 čini se vrlo dobar; usto jezično neporočan. Zato nisam mogao shvatiti, zašto je o. Rupčić napustio svoj prijevod iz R1 za volju prijevodu, koji u R2 glasi: »Ne izlažite dakle svoju prednost pogrdi!« Ovako glasi i u R3. Stvar sam shvatio, kada sam pogledao, kako to prevodi *Bible de Jér.*: »N'exposez donc pas votre privilège à l'outrage.« Engleski prijevod *Bible de Jér.* ima: »You must not compromise your privilege.« Tko zna francuski, lako će uočiti, u čemu je slabost Rupčićeva prijevoda: prevedeno je samo slovo. Osim toga, francuska je rečenica elegantno formulirana. To se svojstvo ne može, ne varam li se, pripisati Rupčićevoj izreci. Ovim ne želim reći, da je točan prijevod u *Bible de Jér.*; to je jedan od mogućih prijevoda.

Nedavno je Curtis Vaughan, Th. D, izdao knjigu »*The New Testament — from 26 Translations*«, Grand Rapids, Michigan, 1967. Za bazu je uzeo King James Version, koju donosi u cijelosti, doslovno. Uz svaki je redak zabilježio važnije razlike — »when they differ significantly« — iz ostalih 25 prijevoda. Dvadeset i četiri prevode s grčkog originala, jedan, Msgr Knox, iz Vulgate, a jedan, George N. Lamsa, iz najstarijeg aramejskog teksta. Ta će knjiga dobro doći svakomu prevodiocu N. Zavjeta; razlike u prijevodima izazivaju na mišljenje. U ovome osvrtu označena je sa »26«.

Nakon ove male digresije povratimo se 14. poglavlju poslanice Rimljanima, i to prvomu retku, koji nam omogućuje da uočimo, kako se prijevod mijenja, raste i napreduje, a katkada i nazaduje.

Rim 14, 1 glasi u G: »Slabog u vjeri primajte ljubezno bez pretresanja njegova mišljenja!« R1 prevodi: »Slabog u vjeri pripuštajte u svoje društvo bez pretresanja (njegova) mišljenja!« R2 ima: »Slabog u vjeri pripuštajte u svoje društvo bez osuđivanja (različitih) mišljenja!« R3 glasi: »Slabog u vjeri pripuštajte u svoje društvo bez osuđivanja različitih mišljenja!«

Ovdje su na mjestu dvije napomene; prva: i zgrade imaju svoje značenje; druga: prijevod R2 i R3 po mome je mišljenju kriv. Nije riječ o osuđivanju nego o rasuđivanju, pretresanju. Izvornik ima: *diakrisis*. *Bible de Jér.*: »... sans vouloir discuter des opinions«; *Good News*: »But do not argue with him about his personal opinions.«; »26« donosi šest varijanata, ali nijedna ne govori o osuđivanju. Čak i Zerwick, kojega o. Rupčić slijedi više nego je opravdano, kaže, da grčka riječ *diakrisis* znači: di-iudicatio, distinctio.

U R2 i R3 o. Rupčić promijenio je još jednu svoju rečenicu. U mene je glasila: »Jedan razlikuje dan od dana, drugi smatra jednakim sve dane.« R1 ju je doslovno usvojio. R2 i R3 imaju: »Jedan, *dakako*, polaže veću vrijednost na jedan dan, a drugi polaže veću vrijednost na svaki dan.« To su različite proze. Da li se vama čini da onaj *dakako* nije na mjestu? Kako li vam zvuči: polaže *veću* vrijednost na *svaki* dan? Čime se drugi razlikuje od prvoga?

Još je neke stvari o. Rupčić mijenjao u R2 i R3. Tako u R2 umetnuo je u redak 20. *više*, ali ga je izbacio R3. Posebno (karakterističnim izgleda nadodavanje pridjeva *čvrst* — dva puta — imenici *uvjerenje*. Tako sada prijevod glasi: »A sve što se ne čini po *čvrstom* uvjerenju, jest grijeh.« M. Zerwick *drži* »Analysis« ad Rim 14, 23, da *pistis* znači: firma persuasio, certa conscientia. Očito, o. Rupčić slijedi Zerwicka. Kako Zerwick dokazuje i obrazlaže svoju tvrdnju? Ima samo jedan dokaz: *hic* firma persuasio. Tako se može dokazati mnogo stvari i riješiti more problema. Pričaju, da su provincijalni statuti u nekoj franjevačkoj provinciji propisivali, da samostanski starješina — gvardijan — smije imati samo jedno zvonce. Da statuti dobiju na važnosti i autoritetu, pisani su latinski. Stajalo je pisano: »solum unam campanillam«. Gvardijanu su trebala dva zvonca, pa je napisao komentar u statute provincije. Kada je došao do teksta o zvoncu, gvardijan je napisao latinski: »solum unam« *hic* (significat) saltem duo vel duas.« Nadodao je »vel duas«, jer nije znao, da li je prvi oblik ispravan.

Rim 8, 1—4 glasi:

u G:

Dakle onima, koji su u Isusu Kristu, više nema nikakve osude. Zbilja te je u Isusu Kristu oslobodio životonosni zakon duha od zakona grijeha i smrti. Ono, što je bilo nemoguće Zakonu, koji je tijelo učinilo nemoćnim, učini Bog, poslavši zbog grijeha svoga Sina u obličju griješnog tijela. Ovaj osudi grijeh u tijelu, da se u nama, koji ne živimo po tijelu, već po duhu, ispuni pravda, koju traži Zakon.

u R2:

Sad, dakle, onima koji su ujedinjeni s Kristom Isusom više nema nikakve osude. Zbilja me je u Kristu Isusu oslobodio zakon duha *koji daje život* od zakona grijeha i smrti. Ono što je bilo nemoguće Zakonu, jer je zbog (ljudske) zemaljske naravi bio nemoćan, učini Bog poslavši svoga Sina s *oblikom* sličnim čovjeku grešniku i, *imajući u vidu grijeh*, osudi grijeh u (Isusovu) *zemaljskom biću* da bi u nama koji ne živimo po zemaljskoj naravi već po Duhu *mogao biti ispunjen* pravedni zahtjev Zakona.

Sreća, zagrebački su stručnjaci osjetili hrapavost Rupčićeve proze, pa su u R3 dali čitljiv prijevod ovog mjesta. Bilo bi prirodno, da je o. Rupčić poboljšao moj prijevod. Ali od svih ispravaka u ovome odlomku usvojio bih kao bolji samo i jedino izraz: »pravedni zahtjev Zakona«, makar i on bio dosta daleko od originala. Ostale promjene ne spadaju u ispravke.

Rim 8, 21 glasi:

u G:

... gaji nadu, jer će se i samo stvorenje osloboditi ropstva raspadljivosti, da učestvuje u slavnoj slobodi djece Božje.

u R2:

... s nadom da će se i samo stvorenje osloboditi ropstva raspadljivosti da sudjeluje u slobodi koju sa sobom donosi slava djece Božje.

I ovdje se R3 vratio uobičajenom načinu izražavanja.

Rim 15, 15 glasi:

u G:

Međutim sam vam pisao — djelomično i slobodnije — da vas, tako reći, podsjetim na poznate stvari — oslanjajući se na od Boga mi danu milost, da budem službenikom Isusa Krista kod pogana i da vršim svetu službu propovijedanja evanđelja Božjega, da bi žrtva pogana, posvećena Duhom Svetim, bila ugodna Bogu.

u R2:

Međutim, pisao sam vam — djelomično i slobodnije — da vas, tako reći, podsjetim na poznate stvari, oslanjajući se na milost koju mi je Bog dao da budem službenik Krista Isusa kod pogana, da kao svećenik *dijelim* Veselu vijest Božju kako bi pogani postali ugodna žrtva Bogu, posvećena Duhom Svetim.

Ovdje ne ulazim u pitanje točnosti prijevoda, to ću, ako Bog da, učiniti drugom zgodom. Ovdje me zanima samo jezična strana pa naglašujem, da mi vrlo neprirodno zvuči izraz: »*dijelim* Veselu vijest Božju.« Hvala Bogu, to je R3 poboljšao.

1 Kor 1, 17 glasi:

u G:

Jer Krist me nije poslao, da krstim, već da propovijedam evanđelje.

u R2:

Jer Krist me nije *toliko* poslao da krstim, nego *radije* da propovijedam Veselu vijest.

Ovu vrstu izražavanja o. Rupčić upotrebljava na nekoliko mjesta u prijevodu. Usprkos najboljoj volji i nastojanju, nisam mogao odgonetati, što je o. Rupčića navelo na ovakav prijevod i na ovakav način izražavanja. Što znači *toliko poslati* (nekoga)? Naravno, R3 je ispravio R2, pa imamo dobar prijevod.

1 Kor 2, 10 glasi:

u G:

Ono, što oko nije vidjelo, što uho nije čulo, što ljudsko srce nije zaželjelo ...

u R2 i R3:

Ono što oko nije vidjelo, što uho nije čulo, na što ljudsko srce nije pomislilo ...

1 Kor 4, 9 glasi:

u G:

... postali smo prizorom za promatranje svijetu.

u R2:

... postali smo *igrokazom* svijetu.

1 Kor 9, 27 glasi:

u G:

Naprotiv, ja udarima kažnjavam svoje tijelo i činim ga poslušnim robom, da sam ne budem odbačen, nakon što sam drugima propovijedao.

u R2:

Naprotiv, ja zadajem udarce svo-
me tijelu i *vučem ga kao roba* da
sam ne budem odbačen pošto sam
drugima propovijedao.

Cim sam pročitao izraz: »i vučem ga kao roba«, bilo mi je jasno, da nešto nije u redu. Pogledao sam Bauerov rječnik: *dulagageo* = in die Sklaverei führen, knechten. Pogledao sam Zerwicka: *dulagageo* = in servitute abduco, subiectionem reddo; hic frt: corpus subiectum circumduco more pugilum qui victum adversarium applaudentibus spectatoribus velut servum circumducebant. Možda je o. Rupčić na Zerwickovim slutnjama oblikovao svoj problematični izraz. U svakome slučaju, meni se čini, da je bolje reći: »i činim ga poslušnim robom« nego: »i vučem ga kao roba«. *Bible de Jér.*: »et (je) le traîne en esclavage«.

1 Kor 10, 25 glasi:

u G:

Jedite od svega, što se prodaje na tržnici, bez ikakva ispitivanja zbog razloga savjesti...

u R2:

Jedite *sve* što se prodaje na tržnici bez ikakva nastojanja za umirenje savjesti.

Ovome ne treba komentara.

2 Kor 1, 23 glasi:

u G:

K svjedočanstvu svoje duše zazivam i svjedočanstvo Božje, da iz obzira prema vama nisam ponovo došao u Korint. To ne znači, da mi želimo gospodariti vašom vjerom, nego da želimo povećati vaše veselje.

u R1:

Zovem Boga za svjedoka *protiv svog života*: da vas poštediti, nisam ponovo došao u Korint: ne kao da bismo htjeli gospodariti vašom vjerom, nego *da bismo* htjeli pridonijeti vašem veselju.

Isti odlomak glasi:

u R2:

Zovem Boga za svjedoka protiv svog života: da vas poštediti, nisam ponovo došao u Korint. Ne bismo se htjeli vladati kao gospodari vaše vjere, *štoviše*, mi smo (samo) suradnici na vašem veselju.

u R3:

Sve isto kao u R2, osim »na radosti« mjesto »na veselju.«

Dopustite mi, da ovdje napomenem, da su svi gornji prijevodi — uključivši i moj — čitali jedan te isti grčki tekst. To s jedne strane, s druge strane skromno priznajem, da mi nije jasno, što znači: »zovem Boga za svjedoka *protiv svog života*«. Isto tako, nije mi jasno, kako je

o. Rupčić došao do ovakva prijevoda, ako slučajno nije krivo razumio *Bible de Jér.*, koja prevodi: »Pour moi, j'en prends Dieu *sur* mon âme; c'est par ménagement pour vous...«

2 Pt 1, 13 glasi:

u G:

Zato ću vas uvijek podsjećati na ove stvari, premda ih poznajete i premda ste učvršćeni *u istini*, o kojoj je riječ.

u R1:

Zato ću vas uvijek podsjećati na ove stvari, premda ih znate i premda ste učvršćeni *u sadašnjoj istini*.

Nitjedna rečenica nije loše formulirana. Ipak neobično zvuči riječ »*sadašnja istina*«. Zar ne? Dugo mi vremena nije bilo jasno, zašto je o. Rupčić promijenio moj prijevod. Uvijek mi se činilo, da spomenuti izraz nije na mjestu. Petra su zanimale *vječne* istine. Kada sam pročitao prijevod *Bible de Jér.*, činilo mi se, da sam shvatio kako je došlo do Rupčićeva prijevoda. Francuski tekst glasi: »... bien que vous... soyez affermis dans la *présente* vérité.« Ali to u francuskome ne znači u *sadašnjoj istini* nego u »*prisutnoj*« istini, i istini u pitanju; u istini, o kojoj je riječ. Bauer prevodi ovaj izraz: die (bei euch) vorhandene Wahrheit.

Ef 3, 19 glasi:

u G:

... i upoznati ljubav Kristovu, koja nadilazi svaku spoznaju, da se napunite Boga u svoj punini.

u R2:

... i upoznati ljubav Kristovu koja nadilazi spoznaju, da *budete ispunjeni do mjere* sve punine koja dolazi od Boga.

u R3:

... i upoznati ljubav Kristovu koja nadilazi spoznaju; da *budete ispunjeni do sve* punine, koja dolazi od Boga.

Kada se zna, da R1 slijedi doslovno moj prijevod, nije lako uočiti motive, koji su vodili o. Rupčića, da se odluči za prijevod, kakav čitamo u R2 i R3.

Ef 1, 18 glasi:

u G:

... da vam prosvijetli *unutarnje* oči, da uvidite.

u R1:

... da vam prosvijetli *oči srca*, da uvidite.

u R2 i R3:

... da vam dadne *prosvijetljene oči vašega srca*, da uvidite.

Svako novo izdanje ispravlja, ali ispravlja na gore. Možda se i varam.

Gal 5, 6 glasi:

u G:

... jer u Isusu Kristu nema vrijednosti ni obrezanje ni neobrezanje, nego *ljubavlju djelotvorna vjera*.

u R2 i R3:

Uistinu, u Kristu Isusu nema vrijednosti ni obrezanje ni neobrezanje, nego *vjera koja očituje svoju snagu ljubavlju*.

Gal 4, 17 glasi:

u G:

Ti tamo ne iskazuju vam plemenite revnosti, već bi vas htjeli od mene otrgnuti, da vi njima iskazujete revnost.

u R2 i R3:

Ti su tu puni brige za vas, ali ne s dobrom nakanom, već bi vas htjeli od (mene) odvojiti da budete puni brige za njih.

2 Kor 6, 14 glasi:

u G:

Ne budite *suveznici* s nevjernicima!

u R1:

Ne vucite *više* s nevjernicima jarma, koji vam ne odgovara!

u R2 i R3:

Ne budite s nevjernicima pod jednim te istim jarmom!

Svršetak u 4. broju

Gracijan Raspudić OFM

ODGOVOR

1. Drago mi je da je o. Raspudić odlučio izići iz anonimnosti i konačno preuzeti na se i odgovornost i ponos za onaj dio prijevoda Novoga zavjeta, izdanog god. 1961. u Sarajevu, koji njemu pripada. A taj je dio svakako velik.

2. Želio bih i sam ovom prilikom ponoviti što sam već davno i pismeno i usmeno rekao izdavačima toga prijevoda. Ja, naime, nisam nikad dao da se moje ime stavi na taj prijevod. Tek kad je došlo do biranja ili ga izdati ili uopće ne izdati, dao sam pristanak utoliko što sam obećao da neću pokretati svoj protest što bi se, u tom slučaju, moje ime stavilo na taj prijevod.

3. Po prilici godinu dana prije izlaska prijevoda iz tiska prihvatio sam dobronamjernu molbu da temeljito pregledam prijevod i učinim što smatram potrebnim da bude dobar. Radio sam svojski koliko sam u to vrijeme znao i mogao. To mi je priznao i o. Raspudić, pošto je pregledao tiskarski

otisak prijevoda. »Ja mislim - pisao mi je 15. 6. 1961. — i mislio sam uvijek da si svojski upotrijebio sve svoje sposobnosti, da bi učinio što boljim prijevod. Ne samo sposobnosti nego i dobru volju, strpljivost i trud. Imajući u vidu Tvoje brojne dužnosti i zanimanja, jasno je da si se mnogo žrtvovao toj stvari. Nema nikakvih razloga ili motiva da bih u to sumnjao pa bilo samo za jedan čas.«

4. Uza sve to što sam u taj prijevod unio nekoliko tisuća korektura (ili, ako netko hoće, »koruptura«), prijevod je ostao takav da ja iz više razloga ne bih stavio na nj svoj potpis. Zato u raspravama i usmenom govoru nisam nikad upotrijebio izraz »moj prijevod«. Iznimka je, možda, bila onda kad je bio govor o nekom mjestu ili izrazu koji sam ja osobno preveo. Ukratko, niti sam želio, niti želim zvati se autorom toga prijevoda.

5. Proučio sam primjedbe o. Raspudića, i one koje su izašle i koje će izaći u sljedećem broju. Nisam našao ni